

באר החיים – חינוך

חכמת הנפש ודרכי החינוך

שיטתה הפרדגוגית של התורה והמסורה
לעומת הפסיכולוגיה והפרדגוגיה הנכרית

נדפס בעלון קול החינוך תחת הכותרת
"פסיכולוגיה תרופה או טריפה"
וזכה לתגובות נלהבות רבות

בס"ד

מאת חיים בארה

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

תוכן ענינים

בית שער	ג
חלק א פסיכולוגיה	ו
פרק א - הוראת חכם, קו הגבול	ו
פרק ב - אבחנה בין הדרכים באופן כללי	ח
פרק ג - זה לעומת זה בפרטים מעשיים	יד
פרק ד - בני עליה	כד
פרק ו - תגובה לעלבון	כח
פרק ז - בטחון עצמי, ועודף אמונה בבחירת האדם	לג
פרק ח - הפתח לטעויות אלו	לז
חלק ב חינוך - פדגוגיה	מב
פרק א - הוראת חכם (חינוך מיוחד)	מב
פרק ב - הניגוד בין חינוך התורה לחינוך פסיכולוגי	מד
פרק ג - הנשמה טהורה היא	נו
פרק ד - נזק ופגיעה בסמכות הורים	נט
פרק ה - מסורת התורה	סא
פרק ו - בעיות קשב וריכוז	סג
פרק ז - חינוך או קידום	סה
פרק ח - לימודי קודש לימודי חול	עא
פרק ט - היחס אל יצר הרע	עד
פרק י - בקשת עצות מהתורה הקדושה ודברי חז"ל	פ
פרק יא - חינוך לחזקים	פב
פרק יב - תקשורת נכונה	פד
מסקנת הדברים	פט
פרק סיום	צב
ספרים	צד

תודות להרה"ג ר' אברהם יצחק א' שליט"א כי רוב הדברים יסודם ממנו
מהדורת ביקורת.

יהי רצון שנזכה להוציאו במהדורא מהודרת לתועלת הרבים

כל הזכויות שמורות למחבר

ארץ ישראל קרית ספר טלפון 089744864

בית שער

בקרב אומות העולם התפתחה זה כמאה שנים מדע הפסיכולוגיה, מערכת שלמה של כללים ויסודות הבנות והנהגות בנושא תורת הנפש.

חכמה זו עוסקת

ביחס הנפשי שבין האדם לרגשותיו ולבטיו, והתמודדות נפשית ומעשית עם הקשיים שהם מציבים לפניו.

היחס הנפשי שבין האדם לבין זולתו, והתמודדיות נפשית ומעשית עם הקשיים שהם מציבים לפניו.

מערכות החינוך של אומות העולם תרבות המערב נוסדו על דרכים והשקפות אלו, על מעלותיה וחסרונותיה.

בשני העשורים אחרים המושגים חודרים לציבור החרד לדבר ה', באמצעות לימודי פסיכולוגיה בקרב בנות, ובקרב גברים המשמשים כפסיכולוגים וכדומה.

ועלינו לתת את הדעת האם הדברים מתאימים עם התורה הקדושה, או שמא הם סותרים לדברי התורה הקדושה?

ואם הם סותרים מה נקודת הניגוד שביניהם, מה היא הגדרתה של שיטתה החנוכית ושיטתה המוסרית (שיטתה הפדגוגית ושיטתה הפסיכולוגית) של התורה הקדושה לעומת השקפת הפסיכולוגיה הנכרית?

ומה הם פתרונות התורה הקדושה לבעיות שמציבות חכמה זו של תורת הנפש?

חולי דכאון, חרדות, וקשיי למידה מוצאים מזור לנפשם ומתגברים על קשיים באמצעות שיטות הנובעות לכאורה ממקור

הפסיכולוגיה הנכרית. ילדים שהיו נידונים לכשלון מצאו אור ותושיה באמצעותם, אי אפשר להתעלם מרפואתם והעזרה לבעלי קשיים אלו.

ועל כן אי אפשר להתעלם ולומר כיון שאיננו יודעים הכל אסור, כי עלינו לדאוג על בעלי קשיים אלו.

מאידך אם נאמר שמשום כן הכל מותר ונכון בהחלט, אנו פותחים את הדרך לכלל מושגי הפסיכולוגיה, גם לדברים שידוע שהם מנוגדים לדרך התורה הקדושה.

דבר זה הוא שאלה הנוגעת לרבים, והיא מחובת השעה, ומבעיותיה הראשיות של התקופה, מאחר והשקפת הפסיכולוגיה אינה רק טיפול בקושי מסויים, אלא הוא כולל השקפה שלימה המקיפה את אורח החיים, את שאיפותיו ורצונותיו, בתחומי המוסר, האמונה והתקווה, וביחסו לזולת. האדם מכריע ומחליט את הנהגתו יום יום, לפי השאיפות הקיימות בתודעתו.

אם האדם אינו מתבונן, הרי בהכרח השקפת עולמו מתעצבת על ידי המושגים הרווחים בציבור במדינתו.

ידוע שהיו גדולי ישראל שעמדו על שורשה הרע. ידוע כן בשם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, ובשם המחנך הדגול הרב אברהם יוסף וולף זצ"ל עיין בספריו התקופה ובעיותיה, וספרו תורת הנפש.

מאידך מדע זה עבר התפתחויות מרחיקות לכת ושינוי רב, לא בהכרח שמה שהיה בשנות תש"ך, הוא מה שישנו בשנות תש"ע.

אי לכך מובן כי רצוי עד מאד לעמוד על דרכי הפסיכולוגיה, ולדעת את הגבול הנכון, כי כאשר הגבול ברור ניתן לעמוד עליו ולשמור מהשונה והמנוגד לחשיבת התורה. ומאידך כאשר הגבול אינו ידוע, הרי הפתח פתוח והכל נקלט.

וכפי שקבעו חכמינו ז"ל: אם אין דעת הבדלה מנין.

חובה עלינו לברר ולשמוע דעת התורה מפי חכמי התורה דור דור ודורשיו. ולתת את הדעת להבין מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה, להבין מוסר, אמונה, ובין אדם לחבירו.

חז"ל אומרים (בראשית רבה ב' ד') וחשך זה גלות יון.

וצריך להבין הרי יון בתקופה ששלטה בכיפה היא האירה את העולם כולו בכל החכמות והמדעים, התרבויות והנימוסיים, כיצד יתכן שדווקא אומה זו היא משולה לחושך.

התשובה היא נבוכדנצר רואים הכל שהוא מגיע במלחמה נגד עם ישראל. אבל יון מגיעים בכללים חדשים של הגיון יפה, חוקים, הוכחות מדעיות, נימוסים, שלא נראים מנוגדים לתורה, ורק בעקיפין יש בה ניגוד לתורה. הם יצרו טשטוש, ובכך הם יכלו לסחוף הרבה יותר מסלתה ושמנה שבתחילה קיבלו את הדברים משום שלא ראו התנגדות מהתורה לכך. ואחרי שכבר האמינו בזה שזה האמת, ממילא הדרדרו אחריהם לגמרי וכפרו בכל עד שנהיו מתיוונים. וכך היה עם ההשכלה, וכך עם הקומוניזם, היכן כתוב בתורה נגד הדברים האלו, שנראים כל כך טובים ויפים. אלא דווקא מחמת שהניגוד לתורה מוסתר, זה הוא החושך

ברוך המבדיל בין אור לחושך בין ישראל לעמים.

חלק א פסיכולוגיה

פרק א – הוראת הכב, קו הגבול

לפתחו של אחד מגדולי הדור המפורסמים שליט"א, ראש ישיבה הנודע כאחד מגדולי צדיקי חכמי התורה הליטאיים שבארץ ישראל, הובאה השאלה האם יש להשתמש בפסיכולוגים? והיתה הוראת קדשו: לחולים אפשר להשתמש בפסיכולוגים, לבריאים לא.

יש לציין כי ההוראה זו בצירוף שלושת הפרקים שלהלן, היו למראה עיניו של כ"ק מרן האדמו"ר מסלונים שליט"א ממשיך דרכו של הגה"ק בעל נתיבות שלום שידוע שרב גובריה במיוחד בענין החינוך, וברא כרעיה דאבובה, ושלח להודיע שהדברים נכונים מאד, והוטבו מאד בעיניו.

ניתן היה לפרש שהכוונה שהמקצוע איננו טוב וגם איננו כה גרוע, ומשום כן לכתחילה אין להשתמש בו, ובשעת הדחק יש להקל, ולחולים הוא שעת הדחק.

אבל כאשר ננסה להתבונן ולהגדיר את דרכי התורה לעומת דרכי הפסיכולוגיה הנברית, נמצא שבעצם הוראה זו, מאירה לנו את הדרך, ונותנת לנו כלי מידה מדוייק להפליא, להבחין את השטח בו הפסיכולוגיה מתאימה לדרכי התורה, ואת השטח בו היא מנוגדת.

כאשר נדע ונבין את נקודת הניגוד בין התורה לפסיכולוגיה, יהיה בידינו כלי בדיקה, לדעת על כל מאמר שהוא, האם מקורו טהור, או חלילה בלתי טהור הוא.

ובס"ד נבאר את הדברים בכלל ובפרט, ויובן כוונתינו.

פרק ב – אבחנה בין הדרכים באופן כללי

הבנין עומד על יסודות. כאשר יש ביסוד עקימות זעירה, הרי הבנין בסכנת קריסה. כי הבדל קטן ביסוד הוא הבדל גדול בבנין.

העומד על פרשת דרכים ולפניו שני דרכים אחד ישר ואחד נוטה מעט, הנה גם אם בתחילת הדרך הם קרובים בהמשך ירחקו זה מזה מאד.

על כן כאשר מדברים על שאיפות בסיסיות בחיים כל סטיה קלה, מהווה שינוי משמעותי מאד בכל אורח החיים.

נבא להעמיד בפרק זה נקודות הבדל כלליים, ובפרק הבא נראה כיצד הנקודות הללו הם הרים גדולים בחיי היום יום (ואפשר לדלג מיד ולעבור לפרק הבא).

תורת הפסיכולוגיה מיוסדת על בקשת דרכים שיביאו לאדם נוחיות ונעימות ביחס בינו לבין רגשותיו ובינו לחברה, שלא יהיה מיוסר ומוגבל מבחינה רגשית. תוך בדיקה עצומה ודקדקנית של כל ההתייחסות בין אדם לעצמו ולחבירו, הגדרת המועקה, ומציאת המחשבות והתגובות שיביאו לשפר ולהיטיב את ההרגשה האישית, ויש למדע זה השלכות לתחומים רבים ומגוונים.

יש כמובן פרטים אין סוף, ודרכים מגוונות, אך ננסה לעמוד על הקוים הבסיסיים של המדע הזה בכללותו, אשר הם אבות לפרטים ולענפים הרבים.

אחד הנושאים הוא ביטול המועקה והחולי מהחולים.

רופאי הנפש הביאו אושר למדוכאים, שלוח לנרדפים מעצמם, תובנות וחשיבה לחלושי השכל, ואור לבני אדם שצערם העביר אותם מדעתם, בחכמה וברפואה ואומנות.

מיסודות הריפוי הם תרגילים של פעולות ההפוכות באופן קיצוני מחולי הנפש שלו, והם יביאו אותו למצב האמצע והטוב, ובכך ירפא מקושי הנפש, ויצא ממה שנקבע אצלו אותו דעה ומחשבה שהיא בגדר חולי הנפש.

כאשר אדם במצב של עצבון עמוק שנקרא **דכאון**, של פחד עמוק הנקרא **חרדה**, של רדיפה אחר דבר יותר מדאי שנקרא **אובססיה**, מוצאים תרגילים של ענינים הפוכים, אחרי לימוד אומנות והתמחות מעשית להשכיל למצא מסילות להגיע אל לב הזולת ולרפאו.

שורש שיטת ריפוי זו כבר נמצא בספרי הרמב"ם ז"ל ביד החזקה הלכות דעות פרק א' ופרק ב'. וביתר פירוט בשמונה פרקים שכתב הרמב"ם לפני פירושו למשניות אבות (אצל הרמב"ם, מלבד עצבות והאוננות, גם כעס וגאווה הם מחלות, וריפויין הוא על זה הדרך).

נמצא איפוא כי דרכי הפסיכולוגיה בנושא זה, אינן מנוגדים עקרונית לדרך התורה¹.

"מובן שרפואה זו שענינה שיחות נפש, חובה להוועץ דווקא אצל ירא שמים, כי אם לא כן בהכרח ישפיע מהשקפתו, ואינו כרפואת גוף שאינה אלא במעשים טכניים".

¹ המידע דלהלן אינו נוגע כלל לגופם של דברים.

ובכל זאת יש לציין שבעל מקצוע בתחום, טען אל כותב השורות, כי במחלות אלו, למרות שמשתמשים בפועל בשיחות נפש בין המטופל למטפל (בשפתם אנליזה), בכל זאת לפי המקובל ביניהם, הרי כשיש בעיה אמיתית היא אינה נפתרת בשיחות אלו כלל, כי אם בתרופות פסיכיאטריות המשפיעות באופן פיזי על בשר המוח, שהוא תרופה פשוטה, כמו שמשתמשים בכל תרופה, שהקב"ה הוא בורא רפואות.

ומומחה אחר הגיב באופן קצת הפוך, ואמר כי אמנם יש ספרים רבים בתחום, ואכן הם משתמשים בשיטת פעולות ותרגילים הפוכים, ומנסים לחדור אל לבו, ואל מחשבתו, במטרה להחליש ולעקור את המועקה השוכנת בקרבו, ומעיקה ומפריעה לו לניהול דרכי חיים נוחים ונאותים, וגם כאשר משתמשים בתרופות, בדרך כלל הוא בליווי שיחות ייעוץ והדרכה.

נושא שני הוא חיזוק לנפש הבריא.

הפסיכולוגיה מסייעת גם לבריא, במטרה לשפר את איכות חייהם, ולתת להם הצלחה בחיים.

הבסיס של איכות חיים זו, יש בו שני חלקים.

חלק אחד הוא על היחס בין אדם לחבירו.

להביא לכך שההתייחסות האדם לזולתו יהיה באופן כזה, שהוא עצמו יצא עם הרגשה טובה, וגם יצליח לנצל את היחס בינו לזולתו, להצלחת עצמו.

דרך התורה: כאן עלינו לשים לב, ידוע לכל מאמר הלל הזקן ע"ה (שבת ל"א) מה דעלך סני לחברך לא תעביד זה כל התורה כולה. ואמרו (בראשית רבה כ"ד) אמר רבי עקיבא ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה.

לדאוג לזולת, לרצות ולבקש שלשני יהיה טוב, לרחם על הזולת להטיב עמו, גם לפני משורת הדין, וגם בצדקה בסתר.

חסד של אמת נקרא חסד שאינו מצפה לגמול, וזה הוא המעלה גדולה יותר של החסד.

לעומת זאת הפסיכולוגיה מדריכה שההתייחסות ההדדית לחברה ולחיים יהיה לדאוג לעצמו להרגיש טוב נפשית, ויותר מדאי טוב. ובכך היא למעשה מחזקת את האגואיזם (אם אתה מטיב לאחרים, זהו רק כי כדאי לעצמך).

ואם כי נראה שההבדל קטן, הרי אתה נחמד ומטיב לחבריך, מהו הבדל אם הדבר נובע משום שאתה דואג לעצמך או משום שהנך דואג לחבריך, לכל היותר הבדל במדרגה, והרי לא כל אחד זוכה למדרגות. אך האמת כאשר המטרה הראשית לדאוג לעצמו הרי דרכו הבסיסית היא בניגוד גמור לתורה, עד עקירתה. אך אם

המטרה להיטיב המטרה לדאוג לרגשי הזולת, גם אם לא הצלחנו לעלות לדרגה גבוהה הרי זה בכלל דרכי התורה. ובפרטים דלהלן יבואר היטיב.²

החלק השני היחס בין אדם לרגשותיו.

יש והאדם מרגיש חולשה וקושי לפעול, ומשום כך הוא נמנע מלהוציא את כוחותיו לפועל.

ונבחין כאן בשני קשיים.

האחד **ייאוש** אומר לעצמו בין כה לא אצליח, אני אינני יכול. השני הוא **הפחד** רתיעה שמא אטעה ואעשה דברים שגויים.

הפסיכולוגיה כאשר היא באה לאמץ את נפשו מייאוש, מבקשת להחדיר בו את השאיפה, שאם יצליח להגיע למצב של **'בטחון עצמי'** הרי זה הצלחה, וכך מילדות מנסים להחדיר בו את המושג בטחון עצמי, וכששואפים לכך, והולכים בכיוון - מגיעים.

ועל נושא הפחד, היא אומרת לו תפעל, תעשה, אל תפחד, זה לא בריא להיות מפחד.

השקפות אלו הם מנוגדים לדרך התורה.

התורה נותנת לאדם חיזוק שלא יתיאש, לא בבטחון עצמי, אלא בכך שהאדם יודע שקב"ה עוזר לו. הבא ליטהר מסייעין בידו.

² בחנויות ספרי קודש, ישנה סדרת הספרים של אדם חרדי (שכולה מבוססת על ספרי פסיכולוגיה נכרית), ואחד הכרכים מתייחס לבין אדם לחבירו, וכבר בעמוד השער כותב שהמטרה לנצל את החברה לעצמו, ובכל הספר אין כמעט התייחסות כיצד לעבוד על עצמו בקיום מצות ואהבת לרעה, אלא רק כיצד לנצל את חבירו, ובמקום אחד שהוא מזכיר את מצות ואהבת, הוא מיד מסביר שכדאי לך לתת לשני הרגשה שאתה אוהב אותו, כי כך הוא ישמח לעזור לך, הרי שוב כל המטרה לדאוג לעצמו).

בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו, והוא מקבל סיוע וכוחות שלא היו לו לפני כן.

המושג בטחון עצמי, בא כתחליף למושג בעזרת ה', ובכך אובדת האמונה.

לכאורה ההבדל קטן, הלא הכל שוללים את הייאוש, ומדברים בשבח האומץ, ההבדל אם אומרים בטחון עצמי, או בעזרת ה'.

הרי גם מי שאומר בטחון עצמי, תשאל אותו האם אינך יודע שהכל בעזרת ה', יאמר וודאי שהכל בעזרת ה', מי אמר שלא.

ובכל זאת כיון שהשאיפה שלו עובדת בסגנון של המושג בטחון עצמי, הוא בא שלא במודע לאומץ עצמי מבלי להתלות בסיוע מהשמים, ורק במצבים חריגים הוא נזכר להתפלל באמת.

כי הבדל קטן ביסוד המחשבה והשאיפה השלכותיו גדולות בפרטים היומיומיים שהוא נקלע אליהם (יבואר יותר בפרק ז').
ובנוגע לפחד שלא יטעה.

אומרת לו התורה, אדרבה ככל שתפחד יותר, כך יהיה לך טוב יותר. ספר היראים פותח את ספרו, שמצות היראה אפשר לקיים אלף פעמים ביום, על כל תנועה וצעד, תפחד ותיזהר מאד מכל מכשול וטעות, עם כל זאת יש להתפלל שהקב"ה יעזור לו, דוד המלך מתפלל שגיאות מי יבין מנסתרות נקני, גם מזדים חשוך עבדך. אם לא יפחד וודאי שהוא יטעה ויחטא. ולדיין נאמר שיראה גיהנם פתוחה מתחתיו

וכלשון מסילת ישרים פרק ב' ההולך בעולמו בלי התבוננות אם דרכו טובה או רעה, הנה הוא כסומא ההולך על שפת הנהר אשר סכנתו וודאי עצומה, ורעתו קרובה מהצללתו.

(ולמרות זאת, יש גם לכך גבול, כמו שכתב חובות הלבבות בהקדמתו מהזהירות שלא תרבה להזהר. והאורחות צדיקים כותב שלא ימנע אדם עצמו ממעשה הטוב שמא יתגאה, אלא יעשה את מה שטוב, וגם יעבוד לפעול ענוה בנפשו).

סיכום הדברים:

למצוקים והמעוקים, הפסיכולוגיה מסירה את המועקה המגבילה, בדרכים נאותות וראויות.

אצל הבריאים היא משנה את השאיפות של המידות הטובות בבין אדם לזולתו, ומחליפה אותם בשאיפות אנוכיות (הסרת המידות הטובות, בא גם במסוה כאילו כך ההגיון החכמה והנימוס מחייבים, וכמו שיבואר להלן בפרטיות יותר). היא מסירה את היראת שמים בבין אדם לנפשו, כי לפי שטותם הוא מגביל את האדם

יש גם כאן ניגוד לדרך התורה, ומכיון שהניגוד הוא בשורש המטרה ושאיפת החיים, הרי שתוצאות ההבדל הוא עקירת דרכי התורה מדרכי החיים הן מצד ההשקפה הן מבחינת הנהגה, בקביעת החלטות רבות, באורח החיים.

פרק ג - זה לעומת זה בפרטים מעשיים

יראת השם אהבת ה'

הפסיכולוגיה הוא מדע התחושה הרגשית. ומטרתה להתמודדות עם המעיקים על נפשו, לעשות את נפשו משוחררת. מה התורה אומרת על השחרור, רק אין יראת אלקים והרגוני.

השקפת התורה: כי עיקר תפקיד האדם הוא להתמודדות ההפוכה, עליו לקחת את נפשו האנוכית, ולייצר בה הכנעה לאלוקיו, ולתורתו הטובה, וזה עיקר תפקידו (ודרך אגב כך גם יהיה בריא בנפשו, ויהיה לו טוב).

מטרת האמונה בהקב"ה איננה שיהיה 'לי' טוב, אלא המטרה היא ההיכנעות לאלוקים הכרת תודה על הטובה שכבר נתן לנו (אנחנו חייבים לו, לא הוא לנו), אלא שיודעים אנחנו, שדרכיו דרכי נועם, ולכן ככל שניכנע אליו ואל תורתו, ירבה הטובה לנו, שכר ועונש בזה ובבא, אך זה אינו העיקר, אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. למען האמת.

דרך התורה בפועל: מצד אחד דכאון ולחץ ומרה שחורה איננו טוב, גם לא לאידך גיסא חופשיות והוללות.

תורה מלמדת על דרך הממוצע, לעשות הכל על פי התורה, בנחת ובשמחה. אושר עם יראתו על פניכם, כמו שאומר דוד המלך ע"ה, גם עבדו את ה' בשמחה (תהילים ק ב). וגם עבדו את ה' ביראה (תהילים ב יא).

בטחון עצמי

הפסיכולוגיה אומרת: חשוב שיהיה לך בטחון עצמי באופן משוחרר, תפעל ואל תהסס.

התורה אומרת: תפחד מהיצר, תבדוק כל רגע אם אתה צודק, למד לשונך לומר איני יודע, מאיפה אתה בטוח?

תזהר, מי אמר שהפשט נכון, ראשית חכמה יראת ה'. מצות יראת שמים היא ליזהר מכל ספק כמו שכתב החינוך, למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה, הדיין יראה גיהנום פתוחה מתחתיו.

בנושא תאוות וכל המידות

השקפת הפסיכולוגיה: כיצד להתמודד עם הבעיה שיש דחפים וחשק לעשות רע. הפתרון הוא מתירנות. כלומר הפתרון הוא שהכל מותר, אדרבה תהנה, אל תפחד. גם מה שנראה לך לא טוב-מותר, וההסבר לכך הוא כי אתה חייב, כי יש דחפים.

עשית משהו גרוע, אתה לא אשם. היית מוכרח יש דחפים, וכך מזכים פושעים במשפט. כעסת, וודאי שאינך אשם, כי אי אפשר לבעוס ללא סיבה מגרה, אם כן הסיבה אשמה.

ילד עושה דבר שאינו הגון, הכה התחצף. הפסיכולוגיה אומרת אל תחנך אותו הוא בסדר, למה הוא היכה, כי הכעיסו אותו, על כן הוא מוכרח לבעוס ולהכות. העצה שלה, תעשה שלא יכעיסו אותו.

והתוצאה: כל טומאה, כל תאוה, כל גאוה, אין כבוד להורים, מתפנקים, וכשמתרגלים למילוי כל רצון, כבר לא מסוגלים לעבוד קשה, לא פלא שבקושי קטן הם מתאבדים.

(ודע אף כאשר בהמשך דרכה הסכימה הפסיכולוגיה, שאמונה הוא דבר חיובי לנפש, זאת רק כי היא נותנת כח התמודדות נפשית, מחמת שיש משמעות לחיי, אם יש לי אתגר, נעים לי, ולהם הכופרים אין משנה אמונה בדבר אמת, או בשקר, כלומר גם כשהם מדברים על אמונה, הם מדברים מתוך אנוכיות גרידא, אשר הוא בהיפך מעבודת ה').

השקפת התורה: הדחפים הם קיימים אמנם, אך הם האתגר של החיים, וכמו שידוע מהגר"א שזה עיקר החיים, כי יש לכל אדם 'בחירה', וכח מצפוני-שכלי, ותורתי, וחובתו להתגבר על דחפיו, ועליו לכוונם רק לאפיקים מותרים, כמו הפרש האוחז ברסן הסוס, אוי ואבוי אם יתן לסוס דמוקרטיה.

וזהו גדר חינוך הילדים, להתרגל להתגבר. לא לכעוס, לוותר, לכבד, לקיים מצוות וללמוד גם כשקשה קצת, לעמול, אדם לעמל יולד. שלוט על עצמך.

דרך התורה בפועל: היא הישרה והממוצעת. לאכול המותר, מותר לאכול טעים בתאבון אבל בריא בלבד, אין צורך להסתגף, אך אין להיות זולל וסובא, בשבת יש לאכול מעדנים למען השם, אך לא כל יום (ודרך אגב באופן של הנאה מוגבלת, לעולם לא מאבדים את הטעם, תמיד נהנים מחדש). וכן בכל המידות צריך להיות בדרך הממוצע כמו שכתב הרמב"ם.

כבוד. הכנעה.

הפסיכולוגיה נותנת לאדם דרך להתמודד עם בוס, להסביר לו מה אני מוכן וכדאי לך להחזיק אותי, ומה אינני מחוייב לך, ולא להיכנע אל רצונו, כלומר אני הקובע על עצמי. וכך היחס עם אבא ואמא, ומורה, רח"ל. ולכן אין כבוד בימינו.

אין הפסיכולוגיה מכירה, שיש והאדם צריך להכניע את נפשו לזולתו, ואת רצונותיו למשל בעבור אביו מולידו, לרב, ואולי גם ל'בוס' הכרת הטוב, ושהוא הבעלים כאן, לכבד אחר כי הוא יותר, כי הוא מעליך, ובעיקר להכנע להקב"ה.

השקפת התורה: עיקר תפקידו של האדם בחייו היא לקיים את תפקידיו לאלוקים, ולשעבד נפשו לאלוקים.

ואילו הדאגה שירגיש בעצמו טוב נפשית, היא דאגה משנית, אמנם גם היא קיימת ומשום שני סיבות, א' כי הקב"ה ברא האדם ורצה שיהיה לו טוב בחיים, האלוקים אוהב את האדם, ונתן לו עולם יפה ונעים, מותר לו לשמוח. והסיבה השנייה, כדי שיהיה לו אפשרויות נפשיות, להתרכז ולפעול בעבודתו לאלקיו. דהיינו שיעקר תפקידו הוא עבודת ה'.

כלומר בעיקר עליו לדאוג שיוכל לשעבד עצמו לקיים את עבודתו להקב"ה.

דרך התורה בפועל: לכבד את הזולת, אבל הורים ומורים כמה שיותר בלי גבול, לכבד אדם זקן, וכדומה.

עוצמה אישית ועזות או ענוה ובושת פנים

הפסיכולוגיה אומרת: חשוב שתביע את דעתך באופן ברור, ואינך חייב לותר. תעשה כך **העצמה אישית**. ונותנת לך עצות שכך תצליח להיות הקובע, והמוביל. תדאג לעצמך כמה שיותר (מה שהם קוראים מוצלחת, חכמינו קוראים שחצנית). התינוק מתחיל לדבר, עיר פרא אדם יוולד, במקום ללמד אותו מידות טובות. אומרים לו אה! הוא יודע לעמוד על שלו, ילד כה נפלא.

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

התורה אומרת: לא ולא, דווקא ענווה הוא הדבר החיובי, המלכת חברך עליך. הגמרא אמרה איזהו בן עולם הבא, ענותן ושפל ברך, ואינו מחזיק טוב לעצמו³.

דוד המלך אמר נבזה בעיניו נמאס, ואת יראי ה' יכבד.

יודע לעמוד על שלו - ותרנות

הפסיכולוגיה אומרת: דע לעמוד על שלך בצורה נעימה וברורה, וויתרת נכשלת, אתה סמרטוט, דע לדרוש את מה שמגיע לך.

התורה אומרת: המוותר הוא הגיבור, איזהו גיבור הכובש את יצרו. המעביר על מדותיו מעבירין לו. החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושנאת חנם. (ואין לו לדאוג ממה שמפסיד מכך, ואם כאן אין חיוב ההשתדלות כי יש לוותר, אם כן הרי פטורים, ויש בטחון שלא נפסיד ממה שנגזר לנו).

הסיבה שאני מוותר, הוא כי כן רוצה הבורא, וכן ציווה, ושכן הוא טוב, עולם חסד יבנה,

כלומר אני מוותר כי שכלי קובע שכך יש לעשות אם למען קוני, ואם לכל סיבה טובה, ובכך אני אדון על דחפי, ושולט עליהם.

ובהיפך אם אני נשלט בידי דחפי, ולכן אני עושה בהיפך משכלי ורצוני הפנימי, הלא דווקא אז אני סמרטוט.

³ תגובה מאת מחנך נכבד:

אני מתאר לעצמי שאצל החילונים אין קורסים להעצמה אישית. מדוע? כי הם גדלים להיות חצופים ועזי פנים מנעוריהם, אין לאשה כל בעיה לגשת למוכר בחנות ולהרים עליו את הקול (כמו שנאמר ומצח אשה זונה, שהכוונה לעזות מצח). ורק אצלנו שנתחנכו למידות טובות, כבוד הזולת, ותרנות, בושת פנים, ענוה, דרך ארץ, יש מקום לקורסים כאלו בשביל (אויסרייסן).

אמנם אין צריך לוותר על הכל. לפי התורה יש דרך ממוצע, בין יתרון טוב לבב, שמפסיד את עצמו, לבין לא לוותר כלום, כמו שכתב הרמב"ם בשמונה פרקים שם. וכן בכלכלה יש ממוצע בין קמצן לפזרן, וזו הדרך הישרה.

הדרכות

מה נואלו מחנכים רבים, ומדריכים כגון מדריכי חתנים וכלות, יועצי הורים, אשר כל דבריהם מיוסדים על תורת הפסיכולוגיה.

כותב השורות בהיותו חתן שמע הדרכה מהמשגיח בישיבה שליט"א, והניח כיסוד למאמריו את מה שאמר הגאון בעל החזון יחזקאל זצוק"ל, כי על כל פשעים תכסה אהבה, אהבה אמיתית זה המטרה, והעיון במעלות הזולת והנתינה בונות את האהבה.

לעומת זאת שמעתי אז מרצה מפורסם, והוא הניח יסוד לדבריו, שהאדם אינו מתחתן לעזור לאשתו, הוא אינו "עוזר מציון", הוא עוזר לעצמו, וכל מהלך החיים הוא טקטיקה מה כדאי לך לומר לה כדי שהיא תחשוב שאתה דואג לה, ואז יהיה לך טוב, כלומר דאג לעצמך, לדוגמא אם בקשה ממך דבר, חזור על דבריה בקשת כך וכך? וכך היא מרגישה שאתה מבין אותה, ואז תגיד לא (והרי אהבה מדומה זו, מהרה תתגלה בעליבותה).

ואמרתי לעצמי משל למה הדבר דומה למשחק, אותו מרצה מעמיד את האיש בצד זה ואת האשה בצד זה, לכל אחד מטרה הפוכה שאני יצליח. ואילו דרך התורה מעמידה את שניהם בצד אחד, שניהם דואגים לשניהם, מטרה אחת להם, שניהם עומדים באותו צד של המשחק.

טאקט או אהבה

הפסיכולוגיה אומרת: כדאי לך לכבד את השני שכן כך הוא יכבד אותך, כדאי לך לדבר דברים מקובלים שתהיה מתקבל - טאקט (כך נקרא חכמת המלחמה). יש טאקט עם חבר, טאקט עם בוס, טאקט עם אשה, טאקט עם אבא. טקטיקה, דרכי התמודדות, איך אני אסתדר.

דרך התורה: דאג לשני, כבד אותו, כי הוא צלם אלוקים, כי הוא בנו של מקום. רחם על הבריות, אהוב אותו אהוב אותה, ואם הוא היטיב לך על אחת כמה וכמה, וכן עשה רצונות אשתך, מה שאפשר.

ומבחן ההבדל: ברור כי במבחן שלום בית, כיבוד אב, וכבוד המורה, התוצאה של הפסיכולוגיה היא חד משמעית, הרס וחורבן.

אנוכיות זה כלל הפסיכולוגיה, ואידך זיל גמור.

ואהבת לרעך כמוך זה כלל כל התורה, ואידך זיל גמור⁴.

יסוד ההבדל

האדם הוא חידה, והפסיכולוגיה באה לפתור את החידה, אבל לא שאלו את השאלה הנכונה.

⁴ מדוע זה כלל לכל התורה, הרי יש גם בין אדם למקום? התשובה כי גם בין אדם למקום, צריך להיות לשם שמים, לא לשם עצמו, כמו שאמרו חז"ל במשנה (אבות פרק א') היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס). ובגמרא (חגיגה ג') נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם, שהתנדב לבו למקום.

אם השאלה איך יהיה לו טוב בארץ, הפסיכולוגיה היא תשובה (לשיטתם כאמור, שהרי האמת שהמצוות מטיבות לו).

אך אם השאלה מה התפקיד של חיי האדם, ומה תכליתו, זה נשאר חידה.

והאמת בתשובת השאלה הזו, היא תפקידו לעבוד את קונו, כמו שהשכל מחייב, וכמו שאנו יודעים מהתורה, המטרה היא שהעולם הזה יהווה פרוזדור המביא לטרקלין חיי העולם הבא, כל מצווה שהיא, כל שורה בתפלה, חסד, התגברות בנושאי קדושה וצניעות הרי זה שאיפת החיים שלנו, הזכות לשרת את בוראנו זה החיים עצמם, ומתן שכרה בצידה ריוח ועושר בזה ובבא.

האדם צריך לקבוע בדעתו בבהירות, שזה החיים שלו, שידע לאן אתה הולך.

ומאידך. כאשר נכנס במחשבת האדם שבדרך החיים למעשה, העיקר הוא לדאוג להצלחתו, להיות מוצלח (כמובן שבפיו פירושים וחידושים גם בעיני מידות ואמונה, רק למעשה הפסיכולוגיה מובילה אותו, כי ככה זה היום). מה הפלא שיותר על כל מיני דברים רוחניים כמו אמונה וצניעות שיהפכו בעיניו לקטגוריים ביחס למטרה הגדולה, הצלחה בפרנסה ומעמד.

נמצא

כי החלק שבתורת הפסיכולוגיה המיועד לחולים הוא מתאים עם דרכי התורה, כנ"ל תחילת פרק ב'. ואילו החלק העוסק בבריאים לחזק את נפשם יותר, אינו מחזק בדרך התורה, אלא להיפך מהתורה (למרות שלכאורה ההבדל אינו מורגש), והוא גם הרסני ומונע מהאדם את העלייה בתורה בקדושה ויראת שמים.

חכמת חיים - נימוסים

נתבקשנו להבהיר יותר מה רע בכללי טאקט, לכאורה אנו מוצאים מפורש במשנה (אבות פ"ג י"ח), אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו, אל תרצה בשעת כעסו, ועוד דוגמאות שם, הרי שיש בתורה טאקט?

ונבאר וודאי ש**חכמת חיים זה דבר טוב מאד**, כדי להמנע מהונאה צריך חכמה ורגישות רבה, ויש הרבה דברים הכלולים בטאקט שהם באמת טובים ונכונים מאד.

אבל יש הבדל עקרוני בגישה ובמטרה, האם אנו עושים זאת בגלל הגדרה של המילה טקט, או בגלל המילה דרך ארץ, וזה גם ניכר בתוצאות.

נקח לדוגמא אל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו. השואל הנ"ל פירש במכתבו, שהסיבה לכך היא כדי שהמנחם לא ייראה כאילו אינו שותף לצער. לעומתו מפרשי המשנה מסבירים כי המתנחם אינו יכול לקבל תנחומים.

ההבדל הוא ברור, טאקט, הכוונה אני צריך "להיראות" טוב, אני צריך להגיד דברים במקומם, כדי שיראו ש'אני' נימוסי וחכם, לא אגיד דברים לא במקומם שאני "אראה" אדם טוב ורגיש. חז"ל אומרים לנו אל תנחמהו.. כי זה מפריע "לו", כלומר, תדאג לחבירך. וזהו ההבדל, בין **נימוס** גויי, **לואהבת לרעך כמוך** של היהודי.

מספרים, עשרה גוים נכבדים ונימוסיים ישבו במסיבה ונשאר פרוסת עוגה אחת, אף אחד לא הושיט מזלג לקחת, כי אינו חפץ להיראות לא נימוסי כאילו הוא לא מתחשב בחבירו, והעוגה נשארה, אה, פלאי פלאים של עבודת המידות. לפתע נפסק האור, וחזר ונדלק, ומה ראו, מזלג תקוע בעוגה, ותשעה מזלגות נעוצות

בבשרו של יד האיש האוחז במזלג. מה קרה, כשנהיה חושך אני יכול לקחת ולא ידעו שאני לקחתי, אם כן למה שלא אקח לי את העוגה הטעימה, וכיון שבאותו רגע כולם חשבו את אותו חשבון, מרוב זריזות קרה מה שקרה (כלומר, גם חיה רעה דואגת לעצמה. זה שהגוי יותר חכם והוא דואג גם לכבוד שלו, אין זה עושה אותו יותר טוב, הוא נשאר בעל תאוה, ונשאר אגואיסט, הטאקט שלהם איננו ערכים).

יהודי לא יקח את האחרון כי הוא באמת מפרגן את זה לחבירו, יש אצל היהודי דאגה אמיתית לזולת, וכשיהיה חושך זה ימשיך, הוא חס על אבידת חבירו גם כשאף אחד לא רואה (ואם באמת ההוא אינו צריך את המנה, מדוע לא אקח לעצמי מנימוס חיצוני).

ובכן הנימוס והטקט של הגוי אינם שייכים כלל למושג של אדם טוב ולא לדאגה לזולת (אצל אחרים חסד, זה רק אם יגידו ש'לי יש גמ"ח. יהודי טוב באמת רוצה בטובת השני בלי חשבון), ולכן אם אנחנו מדברים בנוסח של טאקט, פספסנו את הנקודה הנכונה, התבלבלנו, הבה נחליף את זה בהגדרת 'דרך ארץ' ו'זהירות בכבוד הזולת' (כשאנו הולכים להרצאות והדרכות שונות, אנו עלולים לשוב עם שקית עצות מוצלחות נוסח הנימוס ההוא, קצת זהירות).

פרק ד – בני עליה

המושג התעלות והתרוממות בתורה ויראה וקדושה, הוא מופקע על ידי הפסיכולוגיה, כך שיתכן בהחלט שהתיעצות של אדם בריא עם פסיכולוג עלולה לעצור את עלייתו.

התקוה האמיתית

הפסיכולוגיה קובעת על האדם שהוא מין כזה וכזה, וסוברת שאינו יכול להתהפך בסוג, באופן שהוא מוגבל ומצומצם באפשרויות.

ואילו התורה מלמדת שאמנם יש לאדם כוחות, ולא כולם שווים, ויש לאדם להכיר כוחותיו וכשרונותיו ולהשתמש בהם לעבודת ה', אבל תפקיד האדם לעמול ולהשתפר בכל תחום, ובעמל ובתפלה יכול להצליח גם למעלה מטבעו, וכפי שכתב השערי תשובה בתחילת הספר, הבא ליטהר מסייעין בידו. ובפרט בלימוד התורה, אחז"ל מה יעשה ויחכם ירבה בישיבה ויבקש רחמים למי שהחכמה שלו, שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

וכן הוא בכל תחום שהיהודי מתפלל לאלוקיו, והקב"ה עוזרו לו, היפלא מה' דבר.

נמצא שבעצם מבחינה זו, התורה היא נותנת את התקוה, ותקוה אמיתית, כי ה' משגב לנו. והפסיכולוגיה היא המייאשת.

ההנאה האמיתית והנצחית

התורה אומרת, איזהו חכם הרואה את הנולד.

כשנתבונן נראה כי גם לשיטתה של הפסיכולוגיה שמלמדת את האדם לחפש הנאות בעולם, הרי היא חולה בקוצר ראייה.

השקפת הפסיכולוגיה היא איוולת, משום שהיא נותנת לו הנאה ובטחון נפשי בילדותו ובחוזק כוחו וטעמו, ככל שהוא מזקין מאבד את חייו, וכאשר הוא נחלש, הצעיר החזק לא ידאג לו, כי הצעיר ידאג לעצמו, כמו שעשה הזקן כשהיה צעיר בעצמו. אם כן השקפת עולמו של הצעיר מזיקה לעצמו, ובסופו של דבר הורגת אותו בפועל, והוא מת עם התחושה הצורבת שאף אחד אינו מעוניין בו (האקסימואים משליכים בידיהם האכזריות את הזקנים שבהם לשלג, לקפוא למות, והתרבות המערבית הפסיכולוגיה, עושים זאת נפשית, ולפעמים גם במעשים).

לעומת זאת, בהשקפת התורה, יש ענין דאגה לזולת, ואז הרי הילדים תומכים מכל הלב, ובוודאי שבדרך הטבע זה מאריך את חיי הזקן, הן מצד המסירות לבריאותו ולכאביו. והן מצד שהצעירים מכבדים באמת, מעריכים ומוקירים, ונותנים לו מעמד עליון, והדרת פני זקן, וכך הם נותנים טעם נפלא לחיי הקשיש.

יתר על כך, לעומת ההנאה הגשמית הולכת ופוחתת אם הגיל, הרי ההנאה הרוחנית בתפלה בברכות בתהלים, באמונה, בטעם בקדושה, בהבנת רבדים עמוקים יותר בתורה, דווקא עולה עם הגיל.

והאמת כי החיים אחרי המות ארוכים מהחיים שלפניו, ואם אנו באים לדאוג לאדם שיהיה לו טוב בעתיד, יש לדאוג גם לאחר

המות, והרי הטוב ביותר יהיה לעם הנבחר המקיים את תורת קל אחד.

הדרך לקדושה

הערה: ההשקפה הקלוקלת דלהלן אינה רווחת במחנה החרדים לדבר ה' (לפחות בארץ הקודש), ובכל זאת נתבקשנו על ידי גדולים להשאירו, כי יש בו תועלת (יתכן כוונתם שלפעמים פוגשים מי שהוא מהציבור הדל או פורקי העול, וטענה אוילית זו שגורה בפי רבים מהם).

הכלל שמקורו מאבי הפסיכולוגיה הוא, אם לא תתן ליצריך מאומה, בהכרח זה יתפרץ. ולפיכך חייבים לתת מעט, גם מדבר אסור, -הבל יפצה פיהם-, ולדבריהם לא כדאי לומר לבחור למשל לא לגעת כלל, לשמור עיניו לגמרי, כי אם פעם יראה אשה, התאווה תתפרץ עליו כפלים. עדיף ללמד מינים מעורבים, ושאר משחקים רח"ל, שיתרגל, וכך לא יתרגש במיוחד אם יראה משהו, ואוי ואבוי לאן הגיעו.

ומהי האמת.

נאמר בתורה הקדושה והתקדישתם והייתם קדושים, מהו הכפלות. אומרים חז"ל (יומא לט) אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה וכו'. ויש לפרש שבאמת אדם שמקדש עצמו, הרי לפי הטבע הרגיל היה עלול להיות שהיצר ירצה להתפרץ יותר, ועלול להיות שאחר כך מראה ישפיע עליו יותר גרוע. ולפיכך באה כאן הבטחה מיוחדת, והתקדישתם 'והייתם קדושים', יתכן שבדרך הטבע זה

פועל הפוך, וכמו שכתבו בספרי מוסר שלפעמים כשצמים, אחר כך מתגבר התאווה יותר, אלא שיש הבטחה שאם תקדשו עצמכם, תצליחו להיות קדושים, על ידי סייעתא דשמיא, וכל אחד רואה שכך הוא במציאות.

פרק ו – תגובה לעלבון

הפסיכולוגיה העכשווית באה עם גישה חדשה ביחסי חברה, אין המדובר ביחסי חברה כיצד להיות בעל חסד, עניו, ותרן, או רחמן וכדומה, לא זה מה שמעסיק אותם.

אלא כיצד להיות מוצלח ומצליח ביחסים חברתיים, כיצד לא להעלב ולהפגע, וכן כיצד להצליח בפעולות, לא להיות מעוט מעש, מחמת היסוס, יאוש, אלא יוזמתי.

הדרכים הללו מגיעים אלינו באמצעות הרצאות, ייעוץ, וקורסים, עיתונים, ואפילו ספרי חינוך, והם מיוסדים וניזונים על חכמת הפסיכולוגיה הנכרית העדכנית.

והיה ניתן לעלות מחשבה, מי אמר שיש רע בכך, אולי אדרבה זה טוב ומועיל.

במקום לענות על השאלה אם זה טוב או רע, ננסה להקדים ולהציע מה דעת התורה הקדושה בנושאים אלו, להגדיר לעצמינו את הדרכים, להעמיד את הדברים בצורה ברורה זה מול זה. ואת התשובה נותיר בידי הקורא, מבקש האמת. כי שאלה טובה חצי תשובה. והכרת המחלה חצי רפואה.

ונתחיל מדרך התורה, בעצם הדברים פשוטים וידועים לכל, אך נשנן אותם כדי שנראה בעליל את ההבדל.

אדם שפגעו בו העליבו אותו, איך עליו להגיב לפי התורה.

תפקידו הראשון לרסן את עצמו, לימנע מליקום וליטור, עליו להתגבר על עצמו ולא להכשל במחלוקת ושנאה לשון הרע ושאר עוונות אלו.

שנית. לשמוע ולקבל. במשנה באבות נאמר אהוב את התוכחות. וכן בספר משלי יש כמה פסוקים על בקשת שמיעת תוכחת מוסר, אדם צריך להתבונן אולי באמת איני בסדר, וצריך אני לתקן את עצמי.

חז"ל אומרים על דוד המלך בשעה שפגעו בו בזלזול נמרץ, אמר דוד הניחו, ה' אמר לו קלל. אמונה שהעלבון מגיע לו, והוא מהשמים, ועליו להתבונן במעשיו, אלא שמגלגלין חוב על ידי חייב. (ויש בדבר עוד נקודה שהוא מקבל את העלבון, כדרך שמקבל יסורים באהבה לכפר עוון).

שלישית. יש לאדם להתבונן בזלזול ברצון ובתאוה אל הכבוד המדומה בעולם השקר, כאשר מדרגה הגבוהה ביותר בנקודה זו, הוא הנקרא בספרי המוסר וחובות הלבבות, 'השתוות', שהוא דרגה גבוהה של בריחה מכבוד, והתנשאות על הזולת, והכרה בפחיתות הכבוד מבני אדם, עד שלא איכפת לו מה יאמרו הבריות, ואפילו יבזוהו ביותר נשאר בשלווה ולא איכפת לו (והעיקר אצלו מה יאמר ה', שאיפתו היא להפק רצון מה').

הבה ננתח את התגובות בגישה זו.

עיקר המטרה כאן איננה להגן על עצמי, ולתת לעצמי הרגשה טובה של מי שאינו נעלב (ובאמת לא זה מטרת החיים העיקרית).

אלא בהיפך היא באה לתת לי לתקן ולשפר את עצמי בעבודת המידות, א' התגברות על נקמה ונטירה. ב' קבלת תוכחה לתקן עצמי, ואמונה שהכל מהשמים. ג' להיות בורח מתאות הכבוד ומהתנשאות על הזולת. כלומר האדם מתעלה בכל הענינים האלו. ודרך אגב בחלק הג' בדרגה הגבוהה אינו נעלב.

אך אין עיקר המטרה להיות איש בלתי נפגע. המטרה היא אחרת לגמרי, להיות איש טוב יותר, איש לא פוגע, בלתי רודף כבוד, ומאמין בהשגחה. אלא שאם הוא עניו, ואם הוא יודע שזה מהשמים, הרי ממילא הוא פחות פגוע, וגם תאוות הנקם פוחתת.

והתוצאה: אדם כזה היחסים עמו טובים יותר, מדוע, כי הוא דואג לכבוד של השני, הוא לימד את עצמו לא להתנשא, ולא לחפש להתנשאות, הוא שומע תוכחה בתשומת לב מלאה, ובכבוד, גם אם מדברים נגדו, כמובן שממילא הוא אהוב יותר, בקיצור עניו.

הרבה פעמים גם המחרפים הופכים לאוהבים, כאשר נוכחים בהנהגתו הטובה.

שיטת הפסיכולוגיה, בתגובה לעלבון:

פגעו בי? אני לא נפגע.

כיצד? על ידי שאחליט לעצמי, כי אף אחד לא יוכל לשנות את דעתי על עצמי, אני בעל הבית על מצפוני. אם אני נעלב, פירושו שאני מקבל את דעתו של השני עלי, ומכיון שאף אחד אינו בעלים על הלב שלי, לא תהיה לו שליטה על רגשותי, ואין לו זכות לקבוע מה אני אחשוב על עצמי, ולכן אין מקום לעלבון (ולכאורה מה הבעיה בדבר, הרי טוב שהשכל ישלוט על הרגש).

בשיטה זו, אדם בונה לעצמו חומת הגנה במחשבתו, שהוא אינו מקבל ואינו גורס כלל את דברי השני, כשהם פוגעים בו.

המטרה היא להציל את עצמי להיות איש חסין, לא פגיע, ולא נעלב.

נותן לו דרך מחשבה להתעלם מסבל הפגיעה, באמצעות אופי של גאווה, איני גורס אותו, ואיני צריך כלל להתחשב בדבריו, ומכיון שאני צודק ולא הוא, אין הגיון להצטער.

הגישה הזו, נותנת לו דרך לא להיות מתוסכל כשהוא פוגע, ולהגן על עצמו כלפי מחשבתו.

הבה ננתח את המילים הללו, מה מכיל הנוסח הזה מבחינת עבודת המידות (מבלי להכנס לעצם השיטה, האם השיטה מצליחה לעשותו בלתי פגיע, או שמא נשאר בגדר מילים יפות, ובפועל הוא רק נעשה מתוסבך, כן נעלבתי לא נעלבתי, ומנסה לרמות עצמו).

הנוסח הזה אינו נותן לאדם התקדמות ועלייה בנושא של עזיבת תאות הכבוד. כי אם מישוהו יכבדני, מחמת ענינים שאני חושב שהוא צודק בדבריו, ובאמת מגיע לי הערכה וכבוד, אדרבה למה לא, רק לדברים שאינם כדעתי אינני מתיחס.

הוי אומר: הנוסח הנ"ל איננו שולל התנשאות ואהבת כבוד. ואיננו מוסיף ענוה.

אדרבה מחזק בלבי את העמידה על דעותי. האדם נשאר בגאותו, ועוד מגביר בלבו את הגאווה והעזות.

ובתוצאה: ההצלחה (כביכול) של ההרגשה הטובה בשיטה זו היא זמנית, כי בסופו של דבר הרי הוא מפתח את האגואיזם, ואת הביצור בעמדותיו.

אדם כזה השלום ממנו והלאה, אדם שאינו עניו, אדם שאינו ותרן, מתבצר בעמדותיו, פחות אוהבים אותו (וגם אם הוא מצליח עם חבריו, או עם לקוחותיו, אבל בביתו, שהוא מבחן האמת שם לא יוכל להצליח), ודווקא את העניו, הווטרן, והבלתי עז פנים, אותו אוהבים באמת, והוא המצליח בחברה ובשלום בית.

נמצא איפוא שהדרך הזו אינה בונה ומרוממת את טיב האישיות, אינה מוסיפה בו יראת שמים או מצוות ומעשים טובים.

מעתה ההבדל בין שני הגישות שלפנינו הנו ברור למדי.

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

האם לפתח את האישיות להיות אנוכי חזק יותר, או לפתח את
האישיות להיות טוב יותר.

פרק ז – בטחון עצמי, ועודף אמונה בבחירת האדם

אדם שאינו פעיל מספיק, מלמדים אותו היועצים מבית מדרשם של הפסיכולוגיה העכשוית, לפעול בלי היסוס, להזיז ענינים, ולהיות בטוח. אתה אדון לגורלך, תהיה יוזמתי, אסרטיבי וכו'.

זה איננו בטחון עצמי, יש כאן דרגא ומהלך קדימה, החדרת בנין מחשבה של אמונה שאתה תוכל להצליח, ההצלחה תלוי בידים שלך, תלויה בעוז מעשיך, כמה שתעשה יותר בעוצמה, ובוודאות מבלי היסוס, כך יותר תצליח. עשית דבר, גם אם לא הצלחת, עצם זה שהזזת, הפכת, זה הצלחה.

המושגים האלו מדברים בשיטתיות על חיזוק הכוחי ועוצם ידי, ואינם מחזקים את לבו של האדם מכוח האמונה בה', התפילה וההשגחה. ובאמת (ואף כי ניתן לחשוב שהוא רק מחזק את עוז רוחו, אבל בהחלט מאמין בהשגחה, ואינו סותר) הא בהא תליא, אם אינו מגיע מכח האמונה בה', ממילא הוא מכוח הגברת הכוחי ועוצם ידי.

מלבד חיזוק אומץ הלב, יש כאן חסרון באמונה בהשגחה פרטית. מזונותיו של אדם קצובים לו (ביצה ט"ו). וגם כבודו ומעמדו קצוב, בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך (יומא ל"ח), ובחובות הלבבות הגזירה אמת והחריצות שקר. ההשתדלות הוא חובה, ואינה גורמת את ההצלחה, כל זה עומד בסתירה עם הנוסחאות הנ"ל, שהם עודף אמונה בבחירה עצמית.

חז"ל אומרים הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. והם מחדירים חשיבה שהיא הפוכה ביסודה, הכל בידי אדם, והצלחתו תלויה במידת השתדלותו (חוץ ממה שקשור לנושאי יראת שמים).

הבה נראה בתורה, יוסף הצדיק היה איש מצליח, כיצד זה נאמר, כי הוא היה בעל עוצמה, לא, וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו. וכיצד הוא משיב, בלעדי, האלקים יענה את שלום פרעה. וכמו אצל יעקב אבינו, הקול קול יעקב ששם שמים שגור בפיו. איזה דרכים מביאים להצלחה שכזו, בטחון עצמי? יוזמתי? הלא הצלחה המבוקשת בתורה הק' תלויה בכך שכל דבר הוא חושב מה הרבנו של עולם רוצה שאני יעשה עכשיו, כמה זה רחוק מהמילים הללו? האם אנחנו חושבים שרבותינו הקדושים כגון החפץ חיים הצליחו במעשיהם בגלל שפעלו בעוצמה ובבטחון עצמי, חס וחלילה, רחמנא ליצלן ממחשבה גויית שכזו, אין זה אלא מכח שעשו כל דבר אך ורק לשם שמים, במסירות נפש ובכל הכוחות, ולכן ה' היה בעזרם.

ילד בחיידר בכל יום הוא והוריו מתפללים לה' להצלחתו, התפלה הראשונה בכל יום הוא, והערב נא, שתרגילנו בתורתך. בראש כל דף הוא כותב בסייעתא דשמיא. והנה באו חכמים חדשים והכניסו בראש מושגים חדשים, אני כותב בבטחון עצמי. נכון ובוודאי שאין להתיאש, אין טוב להיות חדל אונים וחדל אישים, בוודאי!

אבל -נשים לב- מכוח מה אין להתיאש !

כי ה' יהיה עוזר לי לעשות ולהצליח. או בטחון עצמי, אם אני אעשה, מוכרח שאצליח?

כשאנחנו מדברים נגד ייאוש, שיהיה ברור עצם הדבר הוא נכון, ייאוש זה לא טוב, אבל הנוסח בטחון עצמי, מעוות ומחליף את המחשבה הנכונה באחרת. 'החלפת המילה מחליפה את ההגדרה', ועוקרת את האמונה מפינו, וממילא מלבבינו, ובסוף גם המעשים מושפעים מכך.

והנה ברור שצריך להזכיר את סיעתא דשמיא כהאבות הקדושים וכל היהודים בכל הדורות, ולהחליף את בטחון עצמי, בבטחון בעזר ה'. אך יש לציין שאם אפילו היו מחליפים את מילים 'בטחון עצמי' במילים 'גבורת לב', היה יותר טוב. מדוע, כי המילים אומץ לב מתיחסים למצב המציאותי הנפעל, מבלי להתיחס לסיבה מדוע יש לו אומץ לב, האם האומץ בא לו מאמונה בדה', או מכוחי ועוצם ידי, אין התיחסות כלל למקור האומץ. אבל במילים בטחון עצמי, הרי זה עובר על הכתוב בחומש, ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי. ובטחון עצמי הרי זה רק התחלת הדרך שלהם, כי כאמור ההרצאות הנוכחיות כבר עוסקות קדימה, אסרטיבי, העצמה, ועוד, זה כבר מעבר לבטחון עצמי.

בוודאי צריך כוחות להצליח בלימוד התורה, אבל מהיכן יהיה לי כוח?

מהרצאות על שיטות להיות עוצמתי, או ברוך הנותן ליעף כח, ולאין אונים עצמה ירבה.

דוד המלך הגיע להלחם מול גלית הפלשתי, מי מהם בא בבטחון עצמי, ומי בבטחון בדה' אלקיו? דוד המלך אמר מפורשות, אתה בא בחרב ובחנית ואני בשם ה' אלוקים.

איך כתוב בפסוק, אלה ברכב.. ואנחנו - בבטחון עצמי, או בשם ה'?

לאנשי המלחמה במלחמת מצוה, אומר הכהן הגדול משוח המלחמה, אל ירך לבבכם אל תיראו, מדוע, כי ה' אלוקים הוא ההולך לפניכם. האם למי שיבא בבטחון עצמי, ה' יותר יעזור.

מי בא בבטחון עצמי, בגבורה בכוח השוק, ובאומץ לב לא רגיל, וניצח? הלא הוא המלך הנועז ביותר בהיסטוריה! אלכסנדר מוקדון היווני, הוא המלך שנמשל בכתבי הקודש (בכמה וכמה מקומות

בספר דניאל) לנמר, שהיה עז כנמר! ומהי האמת, האם סיבת הצלחתו העצומה היתה מהבטחון עצמי שלו, לא ולא, הלא הוא בגלל שכך גזר ה' מראש, וכפי שהראה ה' לדניאל את הצלחתו מאה שנה קודם לכך.

עד היום מי שפותח חיידר, ישיבה, סמינר, וכדומה עשה זאת מהכרתו לחשיבות הדבר, ומסירת אישיותו כוחותיו ועיתותיו למען הרבצת תורה, וזכוי הרבים, בתפלה שיצליח במעשיו. והחזקתו את העול הכספי במסירות נפש עם אמונה ובטחון באלקיו. כולו נתינה ואמונה.

היום יש גישה חדשה, תפתח מוסד פשוט כדי להיות אדם מצליח, חברמן, יוזמתי, דומיננטי, כלכלי, אל תהיה בצד, תהיה מצליח.

בקיצור תעשה הרבצת תורה, והכל, רק תחליף את הבסיס, שנה את המניע, תסתכל על הצד האנוכי שיש לך מכך

גם אדם שפועל לשם שמים, אם יש לו כבוד וכדומה יש לו נסיון להגיע לכוונה נקיה מפניות, פשיטא, אך היום זה דבר חיובי בשיטה, לעשות כדי להצליח להזיז.

מסקנת הדברים יש כאן הבדל בנוסחה. חיזוק הלב על ידי אמונה בה', או על ידי אמונה בכוחי. האם לפעול עבור מצוה, או בעבור מצליחות.

פרק ח – הפתח לטעויות אלו

יש להתבונן איך קרה דבר כזה, איך יתכן שנמצאו כאלו שטעו וקיבלו את דרכי הפסיכולוגיה ולא הרגישו ברעה, הרי ביהודים כשרים מאד עסקין.

מהו הפתח שמצא היצר, להחדיר את החידושים הללו.

לכאורה הסיבה היא, כי החכמה הזו נראית יפה ונכונה, וגם יש דמיון של 'טוב' בדבריהם, יש טשטוש, ורק בעין בוחנת רואים את העיוות והחסרון, ובס"ד שזכינו להבהיר מעט מהענין.

אבל זה הרבה יותר מכך, הטשטוש הוא הרבה יותר עמוק, כי בתחילה מקבלים את חכמתם ומחברים אותה להשקפת התורה הקיימת בתודעתינו, 'תופרים את זה ביחד', עד שחושבים שאין זה אלא פירוש וסגנון של דרכי התורה, ואולי אפילו שזה התורה בעצמה, ולכן עושים עיקר גדול מדבריהם ודרכיהם.

ונבאר, למשל, בטחון עצמי, הם הגויים באמת אין להם אמונה כלל, אבל כשאנחנו שומעים על בטחון עצמי, הנה שלילת היאוש הרי באמת הוא דבר נכון מאד. ואין זה סותר לאמונה, כי אפשר גם להאמין בה' כמו עד היום, וגם להמנע מיאוש. והרי אפשר להמנע מיאוש מכוח האמונה בהש"ת, וזה הרי דבר חיובי מאד, אדרבה יגבה לבו בדרכי ה'.

וכיון שעצם הדבר אינו נראה סותר, לפיכך לא מרגישים חשש להשתמש בנוסח החדש, אך באמת 'שינוי המילה הוא שינוי הגדרה', והמציאות הוא שהאדם קובע את החלטותיו בפרטים לפי הבנתו את הכלל, ולכן כאשר הגדרת הכלל הוא 'בטחון עצמי', הוא מתנהג בהתאם (כלומר, הביטוי בטחון עצמי שולל את הייאוש בתור ערך בפני עצמו בשם בטחון עצמי, והוא נטול התבססות על

אמונה בה' כדי להתגבר על הייאוש, אדרבה הוא מכוח האומץ לב העצמי. ואילו היו קוראים לזה אומץ לב, אין כאן התייחסות לסיבת האומץ לא לרע ולא לטוב, אבל נוסח 'בטחון עצמי' כולל בקרבו סיבת 'כוחי ועוצם ידי' עשה לי, ומכיון שהמושג הזה הנו בטחון נטול אמונה, הרי על ידי כך נכרתה האמונה אבדה מפיהם (ולא די שכל יהודי צריך תמיד חיזוק באמונה בחיי היום יום, עוד מצא היצר כוח לנטרל אותה מעולם המעשה).

וכן הוא לדוגמא **טאקט**, עצם הדבר נכון, שכללי זהירות בחברה הם נחוצים, אמנם יש הבדל קטן לגויים זה נחוץ בשביל כבוד עצמם (ובשביל להיות גוי מתוקן, אולי באמת מספיק, כמו שלמדנו בפרק א' של בבא קמא שיש מושג חיה טורפת בת תרבות), ולישראל המטרה להיטיב לזולת, (הרי עם ישראל הם בדרגא אחרת, ויש להם תפקיד בחייהם), אך עצם כללי הזהירות דומים הם מאד. ולכן חושבים שבהחלט אפשר לקרא זה טאקט, וחושבים שזה מצוה ובאמת מכוונים גם עבור הזולת, וכך 'תופרים את הטאקט אל המצוות שלנו'.

ומכיון שנכנסים לדבר בגדר טאקט, גדר זה מתיחס לזהירות בכבוד הזולת עבור צורך עצמי, ממילא מהלך החיים של כל כללי חיי החברה פועלים ומונחים משורש זה, עד שמובלים לחיים של אגואיסטיות ושמירת כבודי העצמי, והצלחתי, והיפך ואהבת לרעך (המשפט **אני לא פרייער שלך**⁵, מתאים עם חסד, או עם ההיגיון הגוי), וכמו שביארנו, ולא מרגישים בשינוי.

⁵ לפחות פעמיים שמע כותב השורות צעירים בני תורה דנים זה עם זה, מדוע המשפט אני לא פרייער שלך אינו סתירה לואהבת לרעך, כאילו יש כאן איזה מצוה ליישב את התורה שלא תסתור ח"ו את הסליינג של הרחוב.

וכך הוא בעוד ועוד **מושגים**, שכל זה מכה שורש ומכה מהלב את מושגי חסד ללא חשבונות עצמיים, ענוה, בושה, בטחון בה' ועוד ועוד.

ועל דרך זה, נכנסים השקפות עולם חדשות גם בנושא החינוך, עד שיש כאלו שמכריזים שהם הולכים בדרכי הדורות הקודמים (עד שזה הפירמה של הת"ת), בו בזמן שבפועל מטפלים רק בדרכים החדשות.

חשוב מאד לדעת לזהות את הדרך שהדברים מגיעים אלינו, מהו השורש פורה ראש.

ומכיון **שה'פתח'** הוא, היינו החלפת המושגים של תורה ומוסר, בנוסחאות חליפיות הבאים מבית מדרשם של גויים. לכן עלינו לעמוד על כך, שאנחנו מדברים **במושגים של התורה**, ענוה, מעלת הבושה עם חסרון העזות, בטחון בה' ואמונה. ואיננו מדברים בשפה שלהם ושל נימוסיהם, וכשם שהשמות פרטיים שלנו שונים מהם, וכשם שהסיפורים והדוגמאות שבספרי החינוך שלנו שונים מהעולם החילוני, כך יש להיות בשמות של הכללים והמושגים.

וכמו שעשו אבותינו השבטים הקדושים וזרעם אחריהם במצרים 'שהיו מצוינים שם' **'שלא שינו את לשונם'** כמו 'שלא שינו את שמם', וזה מה שהציל אותם מההיטמעות המוחלטת בתרבות מצרים, כן עלינו לעשות עתה. ובמיוחד בימים אלו כאשר הם מכריזים מלחמת תרבות מוצהרת, ופועלים לשם כך בכל הדרכים, ובכל החזיתות.

אנו בעולם של תורה ואמת, ויש לנו להניח חייץ ברור בינו לבין הנכרים והמשומדים.

וכבר עמדנו על שורש ההבדל, הפסיכולוגיה מגיעה מהשאיפה לדאוג לעצמי, חיזוק האנוכיות, שיהיה לי הרגשה טובה.

ואילו התורה הקדושה מלמדת להתגבר על רצונו ולקיים את מצות ה'. מלמדת על ואהבת לרעיק, לדאוג להיטיב לשני, לתת לשני הרגשה טובה, ואהבת לרעיק כמוך, זה כלל גדול בתורה.

ולמעשה העובד ה' שעבד להכניע את האגואיסטיות ולחשוב על השני, אותו כולם אוהבים ומעריכים.

ומקור ההבדל. הפסיכולוגיה מגיעה מהגויס, שם אין תורה, אין אמונה בהשגחה, אין מידות טובות, ובוודאי לא עבודת המידות. וממילא אין חינוך, יש טקטיקה של התמודדות עם תלמיד, זה הכל.

המטרה היא אחת שאני ארגיש טוב, שהמרפקים שלי יפעלו בעדינות וביעילות, זה המטרה שלמענה מגיעים המרצים (חוץ מהמטרה שתהיה הרצאה מענינת), ואת הסחורה הזו מוכרים, ואם הקונים חושבים שמקבלים מזה הרגשה יותר טובה וחכמה, אולי, אבל יותר טובים הם לא נהיים מזה.

ויש לשים לב ולהיות זהירים, כי הרבה פעמים הרצאות הייעוץ וההדרכה הללו, באים במעטה של דברי תורה, כאשר מצטטים דברי חז"ל ועובדות ושאר פרפראות לעשות מענין, ואת המקורות שלהם (הבסיס של יסוד ההרצאה) הלא הם ספרי הפסיכולוגיה, אותם אינם מביאים בשמם, אך למעשה מהלך מחשבתם שיטתם ותפיסתם מבוסס על הפסיכולוגיה הנכרית, וכאשר שורש ההבדל הגדול בין הדרכים בהיר לנו, נוכל מיד לזהות, הלנו הוא או ל.. ולפעמים מערבים טוב עם לא טוב (ועיין בסוף הספר בנוגע לספרים).

ולמעלה מכך, כבר אירע גם כן שעשו הטעייה מכוונת ממש, כאשר פתחו בהתקפה על הפסיכולוגיה, ולאחר מכן הגישו את שיטתם בליווי מאמרי חז"ל קשורים או לא, כאשר למעשה הם מבוססים על ספרות הפסיכולוגיה, כאשר ידוע להם שהציבור אינו מזהה את המקורות.

לעומת זאת, שיחות מוסר בדרך התורה המוסר וחסידות הם מעלים ומרוממים את האדם, ומביאים אותו למידות טובות, לאמונה, לחיי עולם הבא, וגם לחיי עולם הזה תקינים ונפלאים יותר, להיות אוהב ולהיות אהוב (אך בד בבד כאשר אין חשק לדברי תורה, ושיחות מוסר לא נאה לה/ לו, או אז נעשה מקום בלב להרצאות בשיטות חדשות).

דרך התורה הוא כי יש לאדם תפקיד עלי אדמות היא האמונה בהקב"ה במחשבה ומעשה, לקיים את מצוות השי"ת, להיות בעל מידות מתוקנות, מידות תרומיות, ולהיטיב לזולת.

ובסופו של דבר דווקא ההולך בדרך התורה, אותו אוהבים, הוא בעל השלום, והוא יותר אהוב לכול, אהוב למטה ונחמד למעלה, עזרת שמים מלווה אותו ויצליח בכל מעשיו, והלך לפניו צדקו.

חלק ב חינוך – פדגוגיה

פרק א – הוראת חכם (חינוך מיוחד)

נשאל מרן פאר הדור רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א:

האם שפיר לחנך ישראל, על פי חינוך ופסיכולוגיה שכתבו חכמי אומות העולם בהבנת 'כוחות הנפש גרידא' או שאין נשמת ישראל בנויה כלל כ'נפש הגויים' ואין שייכות כלל בינינו לבינם.

השיב מרן שליט"א בזה הלשון: תפוס לשון אחרון אין לדמותם זה לזה כלל. עכ"ל.

שיטת החינוך של התורה בקיצור הוא שמאל דוחה, הכולל עונשים ולעיתים רחוקות גם הכאות. ימין מקרבת באהבה כנה, עידוד אמיתי, להראות לו את כוחותיו, ועזרה, ופרסים. תפילת ההורים המלמדים והתלמידים.

וגם במקרה של קשיים בבעיות עצלות משמעת גאווה ומציק לחברה יש להמשיך בדרך זו, מתוך אורך רוח ויתר סבלנות עידוד וענשים, ובמידת הצורך מורה פרטי לסיוע ושימת לב מיוחדת, ולימנע מלסמנו כסוג בלתי תקין ולהמנע מפסיכולוג.

אולם בבעיות של קשיי למידה וקריאה, שיטת המטפלים בחינוך מיוחד טובה, אך יש לימנע ממטפל שאינו ירא שמים.

(אף שברפואת גוף הולכים לכל רופא, אך בכל טיפול הכולל שיחות נפש, איסור חמור לטפל על ידי מי שאינו ירא שמים, כי בהכרח ישפיע מכפירתו ומינותו.

ויש לציין שבחינוך מיוחד הדרך הוא שנוקקים לקלינאית תקשורת, שהרבה מהם אינם יראי השם. יש מכונים שמעודדים שכל הטיפול יהיה על ידי הקלינאית, וכך אנו מוצאים במכונים בתוך הערים החרדים הגדולים, בנות ובנים ממשפחות טהורות, יושבים שעות אצל נשים פרוצות שחצניות, נורא ואיום.

האמת היא שהנה בבית חולים הרופא בודק נותן הוראות, והטיפול היומיומי הוא על ידי האחיות, והרבה פעמים צריך מסירות וסבלנות שזה יש לפעמים לאחות ולא לרופא, והרופא עוקב.

כך הוא גם מקצוע זה, הקלינאית תקשורת מאבחנת, ונותנת תכנית פעולה, ויכול לתת תדרוך למורת שפה, ומורת חינוך מיוחד, אשר כאלו יש לרוב במחנינו, והמורה נעזרת בקלינאית.

המציאות הוא שהמורות חינוך מיוחד הם הרבה יותר מהמשל של אחיות, הם בעצמם רופאות ויודעות היטיב. ובאופן זה הוא גם יותר זול להורים, ומפרנסים גם את המורות אנ"ש

וגם במורה משלנו, יש לשאול חכם עד איזה גיל רצוי לשלוח בן אצל אשה).

ובקשיים נפשיים בגדר חולי, בעיות קשות של כפיתיות חרדות דכאון וכדומה יש בחכמה זו דרך להתגבר על החולי, ועל המועקה, ויש ללכת לפסיכיאטר לטיפול תרופתי. וגם בדרכי פסיכולוגיה ושיחות נראה כי חלק זה מתאים לרפואת הנפש על פי התורה, וכמו שנתבאר בחלק הראשון, ושוב חובה לימנע ממטפל שאינו ירא שמים.

פרק ב – הניגוד בין חינוך התורה לחינוך פסיכולוגי

הכשרת המורים.

שיטות פדגוגיות הנובעות מאסכולת הפסיכולוגיה.

יש החושבים שדרך התורה והחינוך, שקבלנו בתורה שבכתב ושבעל פה -שמאל דוחה וימין מקרבת- פשט רגל, חלילה. וחושבים כי דווקא אותם המלמדים שעברו הכשרה, דהיינו חוקי הפסיכולוגיה הנכרית, הם יכולים יותר לקדם את הילדים החלשים, הם יכולים לקטלג את המתקשים בשמות מקצועיים, ולהציע דרכי פעולה לכל אחד, ולפי דעתם דווקא בצורה הזאת ניתן לטפל בחלשים, וללא זה מזניחים אותם.

אך הבה נתבונן, ונראה שהדברים אינם מדויקים, עד כי מה שנראה לעין שהדרך המודרנית מצליחה יש להניח בסימן שאלה, ופעמים שמצליחים קצת ומזיקים הרבה. ומאידך מלמדים טובים ביכלתם לבנות ולתת הצלחה לחלשים ללא השיטות החדשות, והם מצליחים מאד, והוא מציאות ברורה, וכל זה נוגע גם אצל חינוך הבנות.

ראשית. ההבחנה.

האבחון שהילד בעייתי בענין פלוני, אשר זהו ההתחלה בגישה המודרנית. הנה עצם ההגשה לילד מסקנא כזו (אתה היפר, או שאר סיווגים יותר קשים), הרי הילד נפגע נפשית, הוא הוכה ממש וקיבל פגיעה עמוקה בנפשו, נכון שהמכה אינה נראית לעין כמו ההכאה של הרצועה של המלמד (המוזכרת בש"ס ובפוסקים), כך שזה נראה נחמד, אך בעצם היא כואבת יותר ומתמשכת יותר, והוא עלבון רב,

וכמובן שהוא חסר אונים מלהגיב נגד זה. ויש בדבר נזק לנפשו לטוח ארוך, בין בינו לעצמו, בין לשם שלו, ואי אפשר להכחיש ענין זה (ובענין הנזק הנורא שיש בדרכו של הפסיכולוג לקבוע בפני הילד, שההורה או מחנך פלוני אשם בכל, כבר דברנו במאמר השני), איננו מדברים על קשיי דיבור, קריאה וכו'.

שנית. גושפנקא (לגיטימציה).

הגישה המודרנית באה עם השקפה של לגיטימציה, הוי אומר ההנהגה הבלתי תקינה של הילד, היא בעצם מוצדקת, כי לפי מחלתו וסיווגו זה מה שהוא מוכרח לעשות, זה מהותו, רק מה הוא צריך טיפול. בשעה שבעצם עוסקים במעשה אסור, לדוגמא חוצפה וחוסר קבלת מרות, או אינו עושה מה שמחוייב.

אדם צריך לדעת שהוא מחוייב לעשות חובותיו, למרות נטיות השונות, או קשיים שונים.

חוסר חינוך למושג הזה, הוא הרס רב בהשקפת החיים, ובפרט חיים של יהודי.

ויש בענין זה נזק משולש. א' שנותן לגיטימציה עכ"פ זמנית שלפי נטיתך וכוחותך אתה צודק במעשיך, בזמן שזה יכול להיות עבירה או עול.

ב' שאינו נותן לילד, במקום שנדרש לתת לו, את החינוך של החום והאש קודש, עם האמונה הגדולה שכך צריך לעשות כפי הדין ולא שייך אחרת גם כשקשה, וכמו שאם גוי יאיים עלי לאכול לא כשר לא יאכל, כך לא שייך להזיק וכדומה (נכון שאם למלמד אין יראת שמים, הוא לא יוכל להעביר את זה בהצגה, לפיכך צריך לבחור מלמדים יראי שמים).

ג' לטוח ארוך אדם חייב לחיות בצורה כזאת שאין לעבור את הגבול לדבר אסור, גם כאשר קשה לו, זה לא דווקא מצד התורה, אלא גם מצד האישיות, אדם צריך כוחות לעשות ויהי מה, וקל וחומר מבחינת התורה עליו להתגבר לא להכשל באיסור.

וכאן יש להודות, שהדרך המודרנית יותר קלה ואינטלגנטית (חיצונית נראה נכבד) למלמד, לסמן אותו, ולשלוח אותו לטיפול (בתשלום כמובן), מאשר השיטה המסורתית התמודדות להוכיח לילד את חובתו, לדרוש מן הילד לעשות את הנדרש (כפי כוחותיו), ולהרגילו באמצעות דרכים המקובלות, משמעת סמכות, ומורא רבו, איום של עונשים, והבטחת פרסים וכדומה, דרך זה הוא יותר קשה למלמד, ונדרש לכך אורך רוח.

אך האמת כי השיטה הישנה היא יותר בריאה ויותר נכונה, מדוע, כי בדרך זו הילד בוחר ומתרגל להתגבר ולכבוש את יצרו, עבור חובותיו, כיון שהוא מפחד הוא לא עושה, יש גבול ולא עוברים אותו, זהו. הילד הוא רך, והוא מקבל מרות, והוא מתחנך. היום הוא מפחד מהרב"ה, מחר מהגיהנום - מהקב"ה.

לעומת זאת, ההשקפה המודרנית האומרת שבעצם אם אתה כזה סוג פלוני, אז זה מה שאתה, אי אפשר לדרוש ממך אחרת. אלא מה תוך כדי תרגילי טיפול אז תתגבר כדי להצליח להשתנות, אבל מה שאינו נוגע לתרגילים, זה המציאות שאני כזה, ואי אפשר אחרת.

הרי זהו חינוך לפינוק, חולשת עצביים, וחוסר עמוד שדרה להתגבר על קשיים, האדם יוצא בלתי מחוסן, מתוך אמונה שאם יש איזה עיכוב, הרי שאי אפשר להתגבר (האמונה הזו מקטינה את כוחותינו, ולכן פחות רואים היום עמל עצום, בגדר של גדלות.

שלישית. הצלחת הטיפול.

חכמי הפסיכולוגיה מודים ששיטת טיפולם אינו עוזר בעצם. כלומר, ההצלחה שלהם היא באבחון, והגדרת המושגים, אבל התיקון בשיטת השיחות עם המטפל אינו מועיל בעצם, ויש על כך מפורשות בכתביהם, והרבה פעמים ממש לא מועיל. ועיקר השיפור שיש, כאשר יש שיפור, הוא נובע ומיוסד על העובדא שאדם בריא ביכלתו להתגבר על הנטיות השונות עם קצת רצון חזק.

(התועלת היא בעצם פסיכולוגית, הילד יודע ושומע מהוריו שאחרי כל כך טיפולים, שעלו כל כך כסף, הוא חייב להשתנות, כי אם לא הרי חבל על המאמץ, הידיעה הזו נותנת את הכח להתגבר. בנוסף לכך כאשר יש איזה הצלחה אומרים הנה כבר השתנה חלקית, והוא מאמין שהשתנה, וגם הידיעה הזו נותנת את הכח להתגבר.

נמצא שאין כאן רפואה אמיתית. כלומר, גם אם יבסס את ההכרח על החדרת החובה לציית לתורה, זה גם יתן אותו תוצאה, שאם יודעים שמוכרחים לעשות את הדבר, עם העידוד על ההתקדמות, עם סבלנות, מצליחים להתגבר על הקשיים. כל זה קבלנו מפסיכולוג מומחה).

ובנוגע למקום של רטלין אין כאן מקום להאריך בפרטים, רק באופן כללי, ברור שאין זה דבר חיובי שהתרופה הזו נשפכת כמים. ועוד, חז"ל אומרים ורפא ירפא, מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, צריך רשות מהקב"ה לרפא חולים. ולכן לבא ולרפא בריאים בשינויים שונים לאזן אותם, לא תמיד זה מוצדק. לפעמים זה תפקידם שיהיו בעלי מרץ יותר, או בעלי תכונה אחרת, כל אחד ודרכו ונסיונותיו, וצריך להתמודד עמו כך. אמנם יש בזה כל מיני חילוקים ויוצאים מן הכלל, ואין כאן מקום לפרט, והיה מן הראוי

לבדוק היטיב את הענין הזה, ולא שכל מלמד יחשוב שהוא המבין הגדול בענין).

רביעית. אהבה.

חינוך עם מסירות ואהבה אמיתית וכנה לילד, מועילה פלאים, ומגלה בו כוחות גדולים, הרבה יותר מההבחנות של השמות השונים, ודרכיהם (ונוכחתי בעצמי, באחד שלמד בחיידר אחד, בשיטה המודרנית שמלמדיו סיווגו אותו, והאשימו אותו, וסבל מהם בושות ברבים, וככל שדברו אל לבם, הם אמרו שאדרבה הם משקיעים בו. ועבר לחיידר רגיל, ואף אחד לא סימן אותו התיחסו אליו בכבוד, ועודדו אותו באהבה ושמחה, והישגיו עלו עד למעלה, והתפתח מאד).

משגיח דישיבת סלובדקה הגה"צ רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל סיפר שהוא התייעץ עם מרן הגר"י אברמסקי בעל החזון יחזקאל זצוק"ל האם יש לו ללמוד ולהכיר את שיטת הפסיכולוגיה, ענה לו הגאון בשאלה, האם אתה אוהב את התלמידים? השיב כן. אם כך אינך זקוק לזה.

וכן מעידים על המשגיח הגה"צ ר' שלמה וולבה זצ"ל (שכידוע התחנך אצל רבותינו בישיבות באירופה, ומאידך עקב היותו גם בגלות אשכנז הכיר היטיב גם את הפסיכולוגיה), משגיח בא אליו ואמר לו שהוא מבקש להתפטר, העבודה כה קשה, רק אתמול הוא שוחח עם בחור שלושה שעות.

השיב לו המשגיח, ידידי אל תהיה פסיכולוג תהיה משגיח.

ונראה שהכוונה כך, פסיכולוג חושב שכולם חולים, וצריכים טיפולים ושיחות ארוכות להכנס לכל מחשבותיהם, ולכן זה קשה, בלתי שייך שפסיכולוג אחד יטפל במאה איש. משגיח יודע שכולם

בריאים (חוץ מאחד לכמה מאות) ובכוחם להתגבר, אלא שכאן צריך 'גערות חכם', כאן צריך עידוד על התקדמות, עצה והכוונה.

חמישית. בוססות בבוא.

יש עוד נקודה, שההתמקדות בחסרון, הוא עצמו מקשה על השיפור. קשה להחליץ מהחסרון, כאשר מציבים אותו כסדר על השולחן, יש להביט כסדר לעבר הדברים החיוביים.

ויסוד זה, כתב כבר רבינו יונה ביסוד התשובה, לענין בעל תשובה שדבר ראשון יעסוק במצוות ודברים טובים, כי אם יעסוק רק בתיקון חטאיו כובד העבירות יבהילוהו, לכן יעשה עצמו כאילו אין לו זכות ולא חובה.

והעיקר הכל.

לפעמים מרוב נוסחאות וטיפולים שוכחים את העיקר.

אין לשכוח שההצלחה העיקרית היא על ידי **תפלה**, ועל ידי זה הקב"ה יכול להפוך את המוח והלבבות, ובזה כדאי להשקיע להאריך בתפלה, כי הרווחים גדולים וניכרים.

חז"ל אומרים בפסחים פ"ד חזקיהו מלך יהודה גנו ספר רפואות והודו לו חכמים, מדוע, כדי שלא יסמכו על הרפואה וימנעו מבקשת רחמים.

וקשה איך היה מותר לו לעשות כדבר הזה, הרי מחמת כן אם יבא לפנינו חולה שהיה אפשר לרפאותו, הנה לולא שנגנו היה אפשר לרפאותו ועכשיו אי אפשר, איך היה מותר לחזקיהו לעשות כן, מה אם לא תעמוד על דם רעך, לכאורה זו קושיא גדולה.

אלא מכאן שהאמונה בכוח התפלה היא יותר נכבדה ונחוצה, מרפואה מצילה נפשות, כי התפלה מצילה יותר את החולה.

יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך

בעיתון מקומי בקרית ספר, בערב פסח זה ('עירנו' גליון חג, שעל ידי עתון רב מכר, עמוד 38), פורסם סיפור, מאת חיים ו. בשם 'המרור שהציל אותי' (שדרך אגב הוא מתאר ילדים שומרי תורה שלומדים שיעורי חול, ומבאר שם מושגים כגון אמנציפציה, בכדי להעשיר את השכלתינו. וכבר ידוע שתעמולה דרך אגב יותר אפקטיבית, ועל כך מגיע לו תשואות חן), ובסיומו כתוב שהמאמר היסודי נתפרסם גם בעיתון יתד נאמן, ושם מסכם מסקנא חד משמעית לכלל המחנכים, שלהכריח ילד, אינו מועיל כלום.

והנה לשונו הזהב. מילדותי נפגשתי (לא הסופר, אלא האיש מהסיפור) במאבק איתנים בין היצר הטוב והיצר הרע, שאת שניהם ברא הקב"ה כדי שתהיה לנו בחירה. שיהיה לנו מצד אחד טוב ומצד השני רע - ושנבחר. הבעיה היא שאנשים חושבים שהם יותר חזקים מהיצרים הללו, ושבכוח הם יכולים להכריח את האדם לנצח את היצר הרע.. אך אף בן אנוש לא יכול לכופף את היצר.. לא לנסות להכריח בכח לנצח את היצר הרע, אלא בטוב לאמץ את יצר הטוב. התובנה העוד יותר חשובה היא להורים שנלחמים בילדיהם, שקצת מתקררים בנושא תפלות וקיום תורה ומצוות, רבותי, לא בכפייה, כשאתם מנסים "לכפות בצעקות", או חלילה במכות תזכרו את ... עד כאן צוטים חלקיים.

בא אדם וחולק עם הגמרא. הגמרא אומרת (סנהדרין קח) יצר הרע ותינוק "לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת". "לעולם ירגיז יצר טוב על יצר הרע" (גמרא ברכות), והנה שיטה חדשה "שמאל מקרבת ימין מקרבת" חד משמעית (בלי חילוקי זמנים, הוא אפילו אינו אומר שפג התוקף והיום זה אחרת), לאבא אסור אפילו לגעור (עי' רמב"ם הלכות דעות פ"ב ה"ג, יראה עצמו שהוא כועס כדי לייסרם, וכן בשאר ספרי מוסר בענין כעס). לדעתי יש כאן עליית

מדרגה בהחדרת ההשקפה הנכרית, אותה ההשקפה הנחמדה שהרסה כליל את החינוך בעולם המערבי.

הרי מפורש במשנה ובגמרא מכות ח' א', שיש להכריח ילד, והוא מהפסוק במשלי, יסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך. ויש במשלי הרבה פסוקים בענין, וכן הוא בפסוק במלכים א פ"א ו, וכן בשו"ע הלכות בין המצרים, מוזכר רצועת המלמד.

ואם אמנם בימינו שיש חולשת הלב, קבלנו מרבותינו שליט"א שדי להכות לעיתים רחוקות, ובשאר פעמים האיום פועל אותו פעולה, וגם בעבר היה כן לגבי בנות. אך עצם ההנהגה והעקרון לא נשתנו בכי הוא זה, והוא שיש מצב שצריך גם להכריח לטובתו, וזה הוא יסוד בסיסי בחינוך לפי תורת ישראל, וחז"ל קבעו מינון מדויק שמאל דוחה וימין מקרבת.

והדוגמא שהוא מציג כהוכחה, דהיינו הסיפור הבדוי שם, תמציתו הוא כך, שילד שומר תורה, נשבה אצל חילוני שהכריח אותו במכות לעבור על הדת, והילד התגבר במסירות נפש. ואחר כך הועבר הילד לחילוני שגילה אליו אהבה, וממנו הילד כן הושפע לרעה ופרק עול, הרי שמי שמכריח מקבל תוצאה הפוכה, ובאופן זה אכן יש אמת ברעיון.

אבל מכך הוא מסיק שאותו הדבר יהיה לאב שיכריח את בנו להיות טוב, שהוא לא יצליח ואדרבה הילד יהיה רע. ורק בדרך האהבה אפשר להצליח.

והנה כל יודע ספר רואה מיד שההשוואה אינה מתחילה, וטעה בדבר משנה, שתינוקות יודעים אותו.

שהרי ידועים דברי הרמב"ם בהלכות גירושין הנ"ל, שכתב לבאר את ה'משנה' שאם בית דין של ישראל כופין אותו לגרש עד שאומר רוצה אני, וגירש, הרי הגט כשר, ואם בית דין של עכו"ם

כפו אותו, הגט פסול. ומסביר הרמב"ם כי כאשר בית דין של ישראל כופין אותו, כיון שהוא באמת רוצה לעשות כל המצות, אלא שיצרו הוא שתקפו, כיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו, מה שאינו כך כשגוי כופה אותו.

וזהו ההבדל הגדול בין שני הדברים שהוא משווה, כי כאשר גוי כופה ילד "לעבור על המצוות", הגוי לא יצליח. אבל כשלהבדיל האב או המלמד כופה אותו (כמובן באהבה, ועם ימין מקרבת) "לקיים את המצוות", הילד יודע שהאמת כדבריהם, ורוצה להיות טוב, והוא מקבל, ומוסיף אהבה, ומוקיר טובה על כך כל ימי חייו, כמו שאנו רואים יום יום.

ואילו החילונים וחבריהם שמחנכים (למרות שכיום הם מודים שצריך משמעת, וסמכות, אבל בפועל) רק בחיבוקים ופינוקים, צאו וראו ילד בועט בהוריו, האם מישוהו חולק על המציאות הזו.

ועלינו להודות לקב"ה שהבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם, תורה שלא תהיה מוחלפת, ואף פעם לא פג תוקפה.

רחמנות או אכזריות

שאלה תיאורטית, כאשר מלמד נדרש להעמיד משמעת ועומדים בפניו אחד משני האפשרויות, עונש הכאה (כמובן כפי הדין לא באכזריות), או לקבוע עליו סטיגמה של איזה אבחון ולהלאותו בטיפולים (לענין התוצאה כבר דברנו, הבה נניח לרגע שהתוצאה שקולה) מה יותר רחמני.

מבחינת הילד הרי מן האבחון והמיתוג הוא נפגע עמוקות ופצוע לזמן ממושך הוא והוריו, הרבה יותר מאשר מהמכה. מבחינת המלמד הוא נראה יותר עדין וחכם באבחון והמיתוג, לא נגעתי בו רק אמרתי.

וזה שורש ההבדל, זה שממתג דואג לעצמו שיראה טוב יפה וחכם, שיהיה לי קל ונוח בכתה, ולא איכפת שההוא יסבול שנים על שנים. והשני שמכה קשה לו להכות, כי הוא אוהב את הילד, אבל הוא דואג לטובת הילד באמת, והוא מעדיף מכה (ואחריה לטיפה) מאשר פציעה נפשית (ועכשיו אנו יודעים מי כאן ברברי, המלמדים שחינכו אותנו בדרך שחינכו את שלמה המלך, או המלמדים המודרנים...).

עיסקת חבילה

כל זה חוץ מהעובדא שהמושגים של המטרות של פסיכולוגיה (היינו למה צריך לשאוף כדי להיות תקין) מנוגדים למטרות התורה, הם אגואיסטיים ומעורטלים מדאגה לזולת, מעורטלים מהחובה הראשונה לקיים את התורה, כמו שכבר הראינו בעליל במאמרים הקודמים.

מורות לבנים

וכאן יש להעיר נקודה צדדית לכאורה, אבל מלמדת על הכלל של ההשלכות של העיסקאות חבילה הללו.

יש חיידרים שכל המלמדים גברים, ויש חיידרים שבגיל הרך יש גנות, ומורות. והם אומרים שהנשים יותר רחמניות לילדים, ורחמנות על ילד רך שילך אצל מלמד קשה.

והננו להודיע אחרי ששמענו בשם כמה וכמה גנות ומורות, והורים, כי בפועל לנשים יש קושי ניכר בהטלת משמעת על בנים, והם מתקשים בכך ועסוקים הרבה בזה, והרבה פעמים אינן רגועות כלל, צועקות ומענישות לרוב, והיו מאד רוצות לנהוג ברחמנות. ואילו מלמדים גברים, הילדים כמעט לא מעיזים נגדם, ובדרך כלל

המלמדים לגיל הרך רחמנים מאד, ומאד מקרבים, רגועים והרבה יותר מצליחים, והילדים אוהבים אותם מאד, ויש להם זכרונות טובים מאד מאז, כמובן לכל הצדדים יש יוצא מהכלל.

ונודע לנו בבירור שהמנהלים יודעים היטיב מזה, והסיבה האמיתית שהם מעדיפים מורות הוא משום שזה יותר זול ממלמדים (חצי מחיר), וההסבר שהנשים רחמניות הוא כסות עינים (כמובן בלי להכנס לשאלה ההלכתית של דין המשנה בסוף קידושין לא תלמד אשה תינוקות, והוא הלכה פסוקה, וככל שהילד קטן יותר, קיים יותר הטעם של המשנה שהאבות מביאים בניהם, רק שהאגרות משה יישב בדוחק עיין שם. ומבלי להכנס לעניני קדושה. מענין לציין שעם כל זאת, שהם כביכול דואגים לרגשי הילד נפשית, לעומת זאת לחץ הלימודים עולה מיום ליום, לחץ שילד רגיל אינו עומד בזה, ואינו פלא שילדים מתקשים ואחר כך צריכים טיפול).

היסוד בכל זה, הוא מי המוביל, כאשר אנחנו לוקחים מהגויים את כללי החינוך, ומתחילים להשתדרג "ולא מאמינים שהכי חכם להמשיך בחינוך שקבלנו מגדולי הדורות הקודמים שראו למרחוק, ואשר הם קיבלו מהתורה הק' שניתנה מפי הגבורה" הרי יחד עם זאת אנו לוקחים מהם את שאר השקפת הגויים - גם אם זה לא נכון - בשיטת עיסקת חבילה (צאו וראו בחדרים המודרנים לאיזה עולם הזה הם מובילים, חגיגות ראווה, ומתחרים זה בזה מי יעשה טיול מוגזם יותר בכל אמות מידה, בלי שום חינוך להסתפקות. וכבר כתב חובות הלבבות שאהבת עולם הזה בא בהכרח על חשבון אהבת עולם הבא. אך במקום לדבר על כל פרט ופרט, יש להתבונן ביסוד).

סמכות

הא' ב' בחינוך, הוא שילד חייב לדעת שיש מושג בסיסי של כבוד הורים ומורים, יש דרך ארץ, אם הרב'ה אומר אז אין ברירה, זה עצמו מחייב גם אם הוא לא הסביר.

התוצאה המידית של החינוך המודרני הנ"ל (השיטה שמלמד אינו יכול להכריח את הילד, מסיבת תורת הדמוקרטיה, והילד אינו אשם כי יש תורת פסיכולוגיה, והמלמד פועל רק בשיטה הנחמדה של משלוח לתרגילי טיפול הנ"ל), הוא שילד דן עם הוריו האם המלמד מחנך כמו שצריך, וממילא הילד דן עם המלמד האם ההורה יודע לחנך (במקום ללמדו לקבל מרות), וכי יש אפשרות בעולם שהוא יתחנך? אין!

התוצאה של חינוך כזה הוא 'בן סורר ומורה', ילדים מכריחים את הוריהם לעשות רצונם, כמו שכתוב בתורה בפרשת בן סורר ומורה, איננו שומע בקולנו וממילא גונב זולל וסובא, וכמו שאנחנו רואים אצל החלונים, וכך יהיה אצל מי שהולך בדרכם (ומה הם אומרים לעצמם, מה יש, יהיו לפסיכולוגים עוד פציינטים). ואנחנו אם נלך באמת בדרכי אבותינו נצליח בס"ד כמו שהצלחנו עד היום)).

ובנוגע לשאלה הראשונה איזה חינוך פשט רגל, האם שיטת הקב"ה או להבדיל שיטת הגוים הפסיכולוגים, התשובה עולה מאליה (מי שמשתכנע לרכוש סחורה רקובה שכבר פשטה רגל הוא טפש מוחלט, וזה פלאי היצר הרע שהם עוד חושבים שהם חכמים. החכמה הגדולה ביותר הוא לא להתפעל כפתי מכל מילה מהוקצעת, אלא להצליח להיות יהודי טוב למרות ההטעיות שהיצר מעמיד בפנינו, וכמו שנאמר ראשית חכמה יראת ה').

פרק ג – הנשמה טהורה היא

נחזור שנית על מה שהבאנו לעיל, בשאלה שהעלו לפני מרן פאר הדור רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א:

האם שפיר לחנך ישראל, על פי חינוך ופסיכולוגיה שכתבו חכמי אומות העולם בהבנת 'כוחות הנפש גרידא' או שאין 'נשמת ישראל בנויה כלל כ'נפש הגויים' ואין שייכות כלל ביננו לבינם.

השיב מרן שליט"א בזה הלשון: **תפוס לשון אחרון אין לדמותם זה לזה כלל. עכ"ל.**

וננסה להעמיק יותר בעקבות לשונו, המתיחס ללשון הרב השואל.

הרמב"ם בסוף ספר "טהרה" כותב שדיני הטהרה כגון מי שנוגע בבשר לא שחוט נטמא, הטובל במקוה נטהר וכו', הם **חוקים**.

בכל זאת הרמב"ם מוסיף לנו מילה אחת, והוא שדינים אלו משפיעים על 'הנשמה'. למרות שהם חוקים ואיננו מבינים כיצד הענינים פועלים, אך זאת גילה לנו הרמב"ם שהדברים קשורים לכללי הנשמה.

כמו כן בספר "קדושה" כותב הרמב"ם בסוף הלכות מאכלות אסורות, בנוגע לחוקים הנקראים קדושה, כגון אכילת בשר בחלב, דם וכדומה, כי הגם שהם חוקים ואיננו משיגים את סיבתם, אך הרמב"ם מוסיף שהדברים משפיעים על 'הנשמה'.

נמצא איפוא שהכללים של הנשמה הנם גבוהים ונעלים, ואינם מושגים לשכל האנושי כלל. כללי הנשמה ניתנו לנו בתורה, אך איננו משיגים את סיבות פעולתם.

ובכן נבא לענין החינוך, כאשר נוכחנו שהחינוך שחינכונו אבותינו, החינוך הכתוב בתורה הקדושה הוא שונה ומנוגד לכללי החינוך הפסיכולוגי.

האמת היא כי יהודי טוב מקיים את הכתוב בתורה באמונה שלימה, אינו צריך שכנועים, ואיננו ממהר להיסחף.

אך עקב המצב הנוכחי, של הסחף בענין, - הנובע אולי מן העירבוב בין מה שניתן ללמוד מהם לבין מה שלא ניתן -, באנו במאמרים הקודמים לסמן את ההבדל הגדול, ולהטעים בסברא ושכל האנושי ובהשקפת התורה, ולהראות בעליל כיצד דרך התורה עדיפה וצודקת על פני הנכרית, והחינוך הנכרי הוא כמו שנאמר 'יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות'.

אך הנה אדונינו שר התורה שליט"א מאיר עינינו לרמה גבוהה יותר, ואומר, שגם אם לו יצוייר ונמצא שאכן השכל האנושי יכריע שעדיף לחנך כשיטת הפסיכולוגיה הנכרית, ואף אם יבא אדם ויאמר אני משוכנע שחינוך הפסיכולוגי הוא מוצלח יותר, כביכול.

אומר לנו מרן כי זה יכול להיות נכון, אבל רק בנוגע לנפש של גוי, אך ליהודי יש כוחות שונים, 'נשמה שנתת בי טהורה היא', 'אשר קדשנו במצוותיו', הכללים של הנשמה שונים לחלוטין, ובנוגע לכוחות טמירים אלו אין לנו כי אם את מה שאדון הנשמות, מלמד אותנו בתורה הקדושה. ובמידה ואנו מבקשים חינוך המתאים ליהודי, אין לנו ללמוד את דרכי החינוך מן הפסיכולוגיה הנכרית, כי אם להצמד למה שהתורה מלמדת אותנו (הרי בהכרח אם הסברא אומרת שעדיף חינוך נכרי, נמצא שמה שהתורה

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

אומרת לחנך דווקא אחרת, זה בגדר חוק, ושפיר שייך להסבר הנ"ל על חוק).

והמסקנא המעשית מכך, הוא כמו שאמרנו במאמרים הקודמים.

כי בנוגע לרפואת הגוף, באמת ניתן לרופא רשות, והקב"ה נתן את הארץ לבני אדם, ומלמדם ומכוונם למצוא רפואות בשכלם האנושי, דור דור ומכאוביו דור דור ורופאיו, וגם רופאים נכרים בכלל.

ואי לכך כאשר מתעסקים בנושאים פיזיים טכניים כגון קשיי דיבור וקריאה, הרי ניתן ללמוד מהרופאים איבחונים וטיפולים למצוא מזור לבעיות, ואף בנושאי מחלות הנפש החיצונה, כגון דכאון וחרדות, יתכן שאין הבדל בתחום הנפש החיצונה בין גוי ליהודי, וניתן להשתמש ברפואתם.

אבל כשבאים לחנך ילד יהודי, לאמונה ומידות טובות, באים להעלות את הילד ללימוד התורה וקיום מצוות, לשאיפות בעבודת ה', הרי אלו דברים הנוגעים במישרין לנשמה, והרי לה יש כללים משלה, שהם למעלה משכל האנושי, וכפי שראינו מדברי הרמב"ם.

ולפיכך בנושאים אלו אין לנו אלא דרכי התורה, ושיטות החינוך שקיבלנו מאבותינו, המיוסדים על התורה והמסורה, ולא יתכן בשום אופן להעלות על הדעת להמיר חס וחלילה את דרכי התורה הקדושה בדרכי הפסיכולוגיה.

פרק ד – נזק ופגיעה בסמכות הורים

יש לתת לילדים חום ואהבה, אך לא כדברי הנכרים שיש למחנך להיות כמו חבר.

ילד חוצפן צריך להעמיד אותו במקום כמו שצריך, זה הדבר הטוב ביותר עבורו.

וכאן יש להדגיש נקודה חמורה ורעה שמצויה אצל הפסיכולוגים רובם או כולם.

כאשר מגיע מטופל לפסיכולוג דבר ראשון הוא מחפש מי היה **אשם**, ותמיד הוא מוצא מישו, או איזה מלמד מלפני כמה שנים, או אבא, או אמא (זה באמת מיסודות השיטה של פ', למצוא את ה'מניעים', מהעבר). והנה אפילו לו זה היה נכון, עצם הדבר שהוא מגיש לילד מסקנא כזו, זה ממש נגד כל ענין כיבוד הורים, שהוא מהמצוות החמורות. ואפילו שאחר כך מנסה לתקן, זה גרוע מאד.

ועוד שהוא הרס הרבה מהאפשרויות שההורים יוכלו לסייע לילד לחנכו ולעודדו, שהילד שאינו חכם, חושדם ושופט אותם כל היום, וחושב שמבין יותר טוב וכו', וזה נזק גדול שאין לו תקנה, כי בסופו של דבר רק ההורים הם אלו שעומדים לצידו לעודדו ולעזור לו בכל דרך, ודואגים לו באמת בכל כוחם לאורך כל חייהם, וגם רגשית הוא מסתבך ונבוך מכך.

נכון שיש להקשיב היטיב לילד לשמוע מה מציק לו, לא לסתום לו את הפה ולומר תמיד שהאבא לא אשם כלום, צריך להאזין בסבלנות ולהבין אותו היטיב, אבל מיד צריך להודיעו שיש תורה וחובה לשמוע לקול אבא ואמא בכל מקרה, גם עם זה קשה, וצריך למצוא את הדרכים והעזרה איך להתמודד ולהסתדר.

הפסיכולוגיה שוללת ומפקיעה את יסוד החינוך התורתי מהיסוד, כאשר מחד נותנת למעשים השליילים של הילד גושפנקא של מוכרח מחמת סיווג זה או אחר, ומאידך שוללת את דרכי התוכחה, ואת קבלת המצוות כולם לכל אחד, ללא סיג ותירוץ של סיווגים כאלו ואחרים (כי אני פטור מטעמי אנוס. חס וחלילה. והמחנך או האבא טועה וכו'), אשר דרכם אנו מביאים את הילד להתגבר על יצרו ולהשתנות.

פרק ה – מסורת התורה

שמאל דוחה

כולנו יודעים איך אבותינו חינוכו, איך עם ישראל סבא מחנך בכל הדורות. ולא במקרה נהגו כך, מפני מנהג התקופה ההיא.

שהרי כן נאמר בכתובים במדרשים ובגמרות, חושך שבטו שונא בו (משלי כג), ייסר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך (משלי כ"ט, מכות ח'), הרצועה של המלמד (מובא בכל הפוסקים בהלכות בין המצרים), במדרש רבה פרשת שמות, ומה עשתה בת שבע לבנה שלמה המלך שכפאתו על העמוד (סנהדרין ע').

שמעתי מפי הגאון הגדול רבי אברהם ארלנגר שליט"א בעל מחבר ספרי ברכת אברהם, שאף שיש שינוי ברמת ההכאה ותכיפותה, עקב חולשת הדור, אך עצם הדרך לא השתנתה כי הוא זה, והוא שמאל דוחה וימין מקרבת, רק שמספיק הכאה לעיתים יותר רחוקות, ובשאר פעמים די להשתמש באיום, ואין זה שינוי הדרך כלל. הכלל הוא אחד שצריך להכריח את הילד ולקרבו בימין, וזה תפקיד ההורה לעזור לילד להתרגל לטוב, גם על ידי שהוא מכריח אותו. כי השתיל הרך, קל ליישר אותו. וסוף כל סוף הילד יודה לו כל החיים ויכיר לו טובה. כמו שהחולה מודה לרופא.

(עיין להלן פרק תקשורת נכונה, כיוון ודרך מעשי).

נשאלת השאלה כיצד יתכן שהציבור מגיע לדברים שונים?

הענין הוא כאשר אדם מפרסם שיקיים הרצאה לחינוך ילדים, כולם רצים, כי לכל אחד יש איזה קשיים, ואם מישוהו מביא עצות, באים לשמוע מדוע לא, וכך נכנסים כל המושגים מבחוץ. מתחילים עם חינוך הילדים, מדברים על להבין את הילד ולמעשה מלמדים

לתת גושפנקא לדברים שליליים שהוא עושה, אסור להכות את הילד וכו'. וכל זה אינו נכון.

אוי לאנשים שזכו לגדול אצל הורים מאמינים, וחונכו כדרך ישראל סבא, כפי המסורת בידינו מאז האמוראים התנאים והנביאים. ובהשפעת כמה הרצאות המגיעות ממחוזות נכרים, ורוחות זרות נושבות הם מסתכלים על הוריהם כאילו היו מטומטמים, לומר שפעם לא הבינו, ולא ידעו, וכו'. חבל שהרבה נסחפים אחר כל מאמר והרצאה של חינוך.

רוח ה' אשר דיבר בפי הנביא קורא אלינו: אותי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם בארות נשברים אשר לא יכילו המים (ירמיה ב).

פרק ו - בעיות קשב וריכוז

שח לי אברך יקר: שאלתי את פאר הדור מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א מה אעשה עם בן שאינו מקשיב, אומרים שיש לו בעיית קשב וריכוז.

השיב לי הגאון שליט"א, תלמד עמו מוסר.

בהשקפה ראשונה - אומר לי ידידי - השתוממתי עד מאד, מה השייכות בין לימוד מוסר לבעיית קשב וריכוז, הלא לא קרב זה אל זה.

אך לאחר מכן התעשתתי ונוכחתי איך דברי הגאון מכוונים עם השקפת התורה, ובעצם עם ההשקפה הבריאה, ודבריו הם השקפת התורה בטהרתה.

כי התפלאותי לא באה אלא בעקבות אותה השקפה הפסיכולוגית הסוחפת. והראיה - אומר לי אותו ידיד - ברובא דרובא ממש, ברוב המוחלט של בעלי בעיות קשב וריכוז, אם תספר לו סיפור מענין מאד הוא מקשיב פעור פה, במשחק שהוא מתענין הוא מרוכז, ויותר מכך, עובדא - הוא אומר לי - כי בשנה שהמלמד בעל קול מענין יותר הבעיות כמעט נעלמים, אלא מה, בדבר שאין לו הרבה ענין, הוא מתעצל להתאמץ, יש לו נטיה לעצלות.

ברגע שהוא יתעורר לגודל חשיבות הלימוד, לגודל מעלת המצוה של הלימוד, לחובה של ושננתם, כאשר הוא יקבל ענין, הוא יצליח להתרכז.

(רק אחד לכמה מאות אנשים יש באמת חולי מוחי פיזי בענין זה. וצריך הכשרה מרובה מאד לזהות בעיה זו. וכפי ששמענו מאחד מהמומחים הגדולים בארץ, שטען בכנס רופאים, שכיום מה

שהתחדש לאחרונה שנותנים לרופאי משפחה הכשרה קצרה לקביעה זו, זה נובע מהסחף הביקוש הרב לנושא, אבל הוא שקר, כי האבחון מורכב מאוד, ונדרש שנות לימוד ארוכות ללמוד את זה. עוד אמר כי בגיל הרך הענין עדיין לא מתפתח במוח, וכלל לא שייך לתת טיפול תרופתי בגיל הרך).

פרק ז – חינוך או קידום

נעלה כאן שאלה עדינה. ואף שהיא שאלה על פרט מסוים, שאלה גורלית בהחלט, אך יש בה גם כדי לחדד את השקפת עולמנו על כלל נושא החינוך.

ונדון בדבר רק באופן עקרוני רעיוני, ולא הלכה למעשה.

מה יותר חשוב חינוך או קידום:

ילד (או ילדה) שיש לו איזה קשיים לימודים, ומבחינת הקושי הזה, המצב הוא שלכתחילה טוב שהילד יהיה במקום מיוחד לילדים מתקשים (פתחיה סולם וכדומה), אבל בדיעבד ניתן להסתדר בלא זה, או שניתן לקדם בלימודים פרטיים, או שילוב, או שמדובר בבעיה שאינה גורלית שבדיעבד אפשר גם כך, כגון סגור מדאי, או נמרץ מדאי, רגיש, או מגיב לא מספיק בתבונה, ועוד (ויש שחולפים ממילא עם ההתבגרות), רק שלכתחילה באמת חשוב לטפל.

אך יש כאן זווית נוספת, והוא במקרה ובכתה הרגילה יש חברה ברמה רוחנית נבחרת. ואילו במקום המיוחד לא רק שאינה נבחרת, רק אדרבה זהו אוסף של ילדים שהרבה מהם מבטים קצת רחוקים, בתים שבורים, או ילדים שהתנהגותם קשה רח"ל, באופן שהילדים שם מדברים ומתנהגים ברמה פחותה (מילים שאינן יפות, התנהגות לא עדינה, ברוטאלית, ומעשים שליליים, מושגים שונים, שאיפות חיים שונות וכו'), כמובן שמדובר במוסד חרדי, וחברה חרדית, אבל הוא בהחלט בגדר של בדיעבד ביחס לחברה הרגילה.

כמובן שכל ילד יש לו דרגא אחרת, ויתכנו הבדלים בין מוסד למוסד ובין שנת לימודים אחת לחבירתה. אך אנו דנים רק באופן

עקרוני תיאורטי, אם השאלה היא כך. וברור שמצב כעין זה הוא שאלה מעשית מאוד.

ניצבת לפנינו השאלה האם להשקיע בקידום על חשבון החינוך, או להשקיע בחינוך על חשבון הקידום.

היה אפשר לומר מסברא חיצונה, אולי שני העניינים נחוצים ויסודיים מאוד, שקולים הם, וכאשר באים להחלטה לפי הענין, צריך לקחת בחשבון את שני הנושאים באותו משקל.

אבל כמובן שיש בדבר משום פסק חז"ל 'מוטב יהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום'. כמובן שכאן אין מדברים על שוטה ולא על רשע, אבל הרעיון שייך. הרי אדם גדול מושפע מהחברה, ילד רך על אחת כמה (ברישום כשמחפשים שמוסד שיצליח, כולם יודעים שחברה טובה זה מילת מפתח להצלחה, אם כן כשחושבים על הצלחת היחיד גם כן צריך לחשב את זה).

איננו נכנסים כאן לפסק והחלטה סופיים, אלא לעמוד על בעיה הקיימת בהצגת הנידון והשאלה.

והיא שאילו שני הנושאים היו מגיעים ממקור אחד, ומי שעוסק בפיתוח נושא הקידום, היה עוסק בנושא ההתיעלות החינוכית באותו מידה, יכול היה להביא בחשבון את שניהם באותו משקל.

אך למעשה אינו כן. קודם כל המקור של מושגי הקידום הוא בפסיכולוגיה הנברית, אשר במקור בוודאי אין להם שיג ושיח בענייני החינוך היהודי.

וגם קליטת מושגיהם אצלנו, היא מופרדת, כי אנו מקבלים מערכת שלימה של מושגים וסיווגים, כדבר בפני עצמו, עם בעלי

מקצוע מיוחדים לענין. וחינוך ואידישקייט זה פרשה אחרת, ונוצר הפרדה בין שני התחומים.

ולכן בפועל מציבים את הנידון והשאלה רק מהבחינה הראשונה.

דהיינו כשיש לילד בעיה, דנים על הבעיה באופן מקצועי נטו, (כמו מה שנקרא 'איש קטן' מבלי לחשב מספיק את הנידון השני, שהוא בעצם נידון עקיף, מה יקרה לרמה החינוכית שלו, אם יעבור למקום אחר. וגם אם הם מתחשבים בכך שעדיף לו להיות בחברה רגילה, זהו גם כן מבחינת התפתחות, שזה שוב מקצועי, ולא מצד אידישקייט) האחראים מביאים ועדה של בעלי מקצוע (פסיכולוג וחבריו), לאו דוקא כאלו שנסמוך עליהם בחינוך (בלשון המעטה), ומוסרים בידיהם את ההחלטה היכן לשים את הילד. ולכאורה בצדק הרי דנים על הנושא בפני עצמו, כנושא מקצועי, מדוע לא די באנשי מקצוע.

אך באמת היה צריך להביא רב ת"ח שאינו מהמערכת אל הוועדה, לשמוע בעצמו מהצוות, ולמסור בידיו את ההכרעה.

כי על הרוב הם לא מתחשבים מספיק אפילו בהורים, ולשיטתם זה מובן הרי ההורים אינם מקצועיים. ולעיתים אף ההורים אינם חושבים שיש להתייעץ עם רב, וחושבים, וכי הרב למד את המקצוע? עד כדי כך שקורה שהורים אפילו לא חושבים לברר ביסודיות מה מצב החינוכי במקום המוצע, ואם שואלים רב לא באים עם נתונים מדויקים מבחינה זו.

כי כאשר הנידון מוצב בצורה כזו, הרי נושא החינוך - למרות שיש מודעות אליו - איננו מגיע לנידון במשקל הראוי לו, ואפילו לא במעמד שקול.

ומעיוות זה, עלול להתקבל תוצאה הרת גורל לכל החיים, כי אופן התיצבות הילד בגיל הרך, כנקודת מוצא, משפיע מאד על מצבו ורמתו הרוחנית לאורך שנים.

(יש לשים לב אנחנו מדברים על הגישה. ואיננו מדברים לגבי המסקנא. אך בקיצור ממש, לא נמנע מלהזכיר איזה גרגירים מעשיים שנוגעים לשאלה הנ"ל שנקרא 'ועדת השמה'. יש טוענים שאחרי שילמד במקום המיוחד, יחזור למקום רגיל, וכל הבעיות החינוכיות שנפגע בהם יתוקנו. הנה סברא כזו צריכה הכרעת דעת תורה, וכי בטוח שיתקון הכל, האם כדאי להסתכן בהרס הנשמה על ידי החברה הקשה, בשביל קידום נקודות חשובות אך פחותות בערכן היחסי. ועוד שהרבה פעמים לא יוצאים משם כל כך מהר, וצריך לשמוע מבעלי נסיון במקום. ויש בעיה נוספת של תום לב, כאשר יש פעמים (אולי רוב פעמים) שיש להנהל צורך אישי נחוץ לשלוח לכיתה כזו וכך, מבחינת תקציבים ותגמולים. כן חשוב להדגיש לאיך גיסא שמצויים מקומות שגם בחינוך המיוחד, אין חברה קשה מבחינה רוחנית).

סולם הפוך

ואם זה היה כל הבעיה, יש תקנה שישימו לב יותר לצד החינוכי, וגם יצרפו ת"ח לועדה. אבל יש כאן בעיה שורשית, שיש כאלו מהמופקדים על החינוך שחושבים שבאמת הקידום הוא מוכרח יותר מהחינוך.

ועל כך עלינו להרים זעקה, איך יתכן שאדם ירא שמים ייעץ לילד ללמוד במקום שהרמה הרוחנית פחותה בהרבה, מקום שהוא אוסף לילדים קשים, מבתים שבורים, והרבה פעמים ילדי רחוב. וזאת בשביל 'קידום', שניתן גם כן לפתור בדרכים חילופיות, על ידי

חינוך מיוחד וכדומה, האם חינוך הוא רק בגדר לכתחילה, הלא חברה לא טובה בכל גיל הוא נזק חינוכי עצום ונורא, כידוע.

ההשקפה הזו נושבת מבחוץ, מה'חינוך החילוני', ה'חינוך המודרני', שהקידום הטכני הוא הדבר העיקרי החשוב בחיים, והחינוך לאמונה ומצוות ומידות טובות זה משהו בגדר לכתחילה, לא חלילה על חשבון צד רחוק או אפילו קרוב של איזה בעיה, צריך לוותר על כל החינוך בשביל טיפול מסוים. וזאת כאשר פעמים רבות ברור שהטוב ביותר לילד כזה הוא להיות בחברה טובה, כמו שנאמר הולך אצל חכמים יחכם.

וכאמור בהחלט יוכל להתקדם בשיעור פרטי, הן מתוך הת"ת או מבחוץ, או כיתת שפה, ויש לדעת גם כן שחלק מהדברים באים על פתרונם בכך שהילד גודל ומתפתח יותר, ובכוח שכלו מתגבר על החלק החלש.

ובפרט שבנוגע לרישום, אותם מנהלים ומורות יודעים טוב טוב, שחברה טובה הוא היסוד למוסד טוב, והוא המתכון העיקרי למוסד שהתלמידים מצליחים לתפארת, יודעים היטיב את כוח השפעת החברה. אבל זהו בנוגע לרישום אז הם דואגים לטובת הצלחת המוסד שלהם, לעצמם הם דואגים! אבל כשמגיע טובת הפרט, לפתע החברה של הילד נעשה לפרט שולי בשיקולים אם להעביר אותו, מה הפשט??

אויבי ה' יודעים שלא יוכלו לעקור מאתנו את האמונה והמצוות בדרכי שכנוע. אך הם חושבים שהם יצליחו להפוך את הסולם, באמרם תעשו את מה שעשיתם עד היום בלי להפחית, רק תהפכו את סולם הערכים, לגרום לנו שהאמונה החינוך והמצוות זה נחשב כדבר משני, והדבר העיקרי והבסיסי היסודי הוא דווקא הקידום הטכני בדברי חול שמחשבתם הם בסיסיים, ואת זה הם

מחדירים יום יום, באמצעות 'חינוך מקצועי' 'הכשרה' החדרת מושגי יסוד, כאילו ילד קצת מופנם (פי די די), או קצת שובב (היפר אקטיבי, בעיות התנהגות), רגיש (בעיות רגשיות), ועוד כמה כיוצא בהם, זהו מחלה וחייבים בית חולים, וממילא כבר מעצמינו מגיעים לעצות כאלה כנ"ל, וסופה של דרך זו מי ישורנו רח"ל, והם לא מוותרים על שום ילד.

ובנוסף, הדברים מגיעים בתוספת שכר, תקציבים, ותגמולים, כך שהשוחד יעזור. הוא אומר לך שהוא מייעץ לך מדאגה כנה ועמוקה לילדך, עד כדי כך שהוא דואג לו יותר ממך, ומשום כן זכותו לחייב אותך לטפל בו גם אם אתה ההורה אינך מעוניין (גם בכלכלה ידוע, שאם אתה רואה משהו שדואג לך יותר מדאי, זה מחשיד). ובאמת המנהל מקבל תקציב טוב כדי להביא ילדים לכיתות כאלו (ביודעי קאמינא), הוא דואג לתקציב שלו, והוא צריך למצא חן בעיני הממונה על התקציב, ומשום כן הוא משכנע את הצוות שלו שזה טוב, והצוות משתכנע שהוא מאמין בזה ושהוא צודק. השטן שמאחוריהם מגיע עם כל כלי המלחמה.

וכבר אמרנו בשם הגאון הרב אברמסקי זצ"ל שאם אהבה אמיתית לילד אפשר להצליח עם המתקשים בדרכים הותיקות, יותר מהשיטות המחדשות.

(אנו חוזרים ומדגישים שבבעיות קריאה והיגוי יש לטפל בחינוך מיוחד. ובמחלות נפש של ממש, כמו דכאון ורדיפות שהסתבכו ממש, יש ללכת לפסיכיאטר. הנידון הוא בבעיות עצלות ומשמעת וקשיים חברתיים. אחד מהיועצים המומחים העוסקים בדבר, אמר שבעל המאמר פסיכולוגיה תרופה או טריפה, אינו יודע בעצמו כמה טומאה יש בפסיכולוגיה, שיש הרבה יותר).

פרק ח – לימודי קודש לימודי חול

היסוד הנלמד בפרק הקודם שיש לעשות עיקר מן הקודש, לעומת הקידום והפיתוח בידיעת מושגים חומריים וכדומה, הוא נוגע גם להוראה הכללית, לא רק לבעלי קשיים.

וכבר עמד עליה, הגה"צ הרב המנהל רבי אברהם יוסף וולף זצ"ל מייסד הסמינר, בספרו "התקופה ובעיותיה" בדברים ברורים.

שם כותב לדוגמא, שבחנוכה אין לגנות או למורה ללמד על החומר של החנוכה והשמן. אם רוצים ללמד על מושגים אלו, בבקשה, אך בשום אופן לא בהזדמנות ובתקופה של חנוכה. וזאת כדי לקלוט את המושגים הרוחניים כמצוות קדושות, לעסוק בפך שמן טהור, בלי דגש הצד החומרי שבדבר, ולא להאריך בנושא מה זה שמן זית ומה זה זהב, שזה מקטין את קליטת המושג הרוחני, והופכו כעוד מושג באותו רובד של המושגים החומריים, עיין שם עוד דוגמאות והבחנות בענין.

ולא כהשקפה הזו הנושבת מבחוץ במסוה פיתוח, וחינוך הפסיכולוגי, שהעיקר זה קידום בלימוד מושגי חול.

כי גם אם יש איזה תועלת בהם, יש לזכור שהעיקר הם לימודי הקודש, יעויין שם בדבריו הנחוצים.

וכן בלימוד החומש והנ"ך, המלמד צריך לדעת שאינו מורה שיעור הסטוריה, על תאריכים, וסיפורים, ולעשות עיקר רק משינון הפרטים הטכניים. המלמד צריך להדגיש בדבריו, ויעשה לכך גם כן הכנה ראויה, לגעת ברגשי נפשות הרכות, להאריך (כן, על חשבון ההספק) בכל הזדמנות בלימודים המוסריים, החסד, הקפיצת הדרך וכו', את האמונה הטהורה, וכמו שרש"י הקדוש מלמדינו פסוק

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

בפסוק, וכמו שעשו עד היום כל המלמדים הטובים, שהרי זה התכלית של החומש כמו שאומרים בתפלת שחרית 'ודברך ישים על לבו'. ובקיצור, שלימודי הקודש יהיו באמת לימודי קודש.

ואדרבה בהיפך - אומר הרב וולף - עלינו לקדש את לימודי החול, כגון בלימודי **טבע**, יש להכניס בשיעור (ובספרי הלימוד) אמונה, עם התבוננות כסדר על מה רבו מעשיך ה', וכיצד הוא מטיב לכל ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא, שכל חי קיבל תכונות מיוחדות המתאימות למקומו ומזונו, שיש בזה פלאים עצומים.

ובגאוגרפיה, והיסטוריה, יש לשלב ידיעות מחז"ל, מהתגשמות הנבואות, וידיעות ממקומות מגוריהם ובתי המדרשות של גדולי הדורות, ומסירות נפשם על התורה והאמונה במשך ההיסטוריה.

ומשום כך מובן שבבתי החינוך לבנים ולבנות, לא די שהמנהלים ישיחו שהמלמדים באים בזמן, והילדים יודעים את הלימודים (יש מקומות שלומדים חומש, אבל העיקר הוא אצלם שינון הפרטים הטכניים שבחומש, בלי דגש ההתעוררות). אלא צריך מאד מאד לשים לב שיהיו שם בעלי השפעה לטובה על הילדים, לדבר עמם תמיד על עניני המדות כפי אשר למדנו אותם מהכתובים, מחז"ל, ומהראשונים ז"ל, בין תוך כדי הפרשה, ובין בשאר הזדמנויות, בין באופן אישי, כי השיחות היוצאות מלב אמיתי, הדואג להם באמת, באים אל הלב וחורטים בו שאיפות טובות, וכאשר מביאים מדברי התורה הקדושה, ודברי חז"ל הקדושים, הם מסוגלים להשפיע על הנפש מאד, כמו שאמרו בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין (והחלק של סיפורי התורה, מוסריה, והליכותיה, שייך גם לבנות) זהו הדרך הנכון בטיפול

בבעיות, אף אם התוצאה אינה ניכרת לאלתר, אך הוא טיפול בשורש שיועיל לאורך כל החיים.

וזהו דבר עיקרי מאד, כי את השאיפות הטובות שהילד שומע בילדותו, הוא מקבלם בתום ובאמת, ולכן הם חודרים עמוק בנפשו, והם יסודות בניינו, ובס"ד בעתיד יצאו תשוקותיו הטובות אל הפועל בכל ימי חייו.

ולכן קראו חז"ל (בבא בתרא ח) על מלמדי תינוקות, שהם מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ומפרש רש"י **מצדיקי רבים** הן, שמלמדים ומחנכין אותן בדרך טובה עכ"ל. המעלה הגדולה של המלמדים, אינו מחמת עצם פרטי הלימוד עצמם, אלא דווקא בעבור הקב חומטין, של החינוך לדרך טובה. ובכך הם נקראים מצדיקי הרבים, שהם עושים את הרבים צדיקים.

נשים לב, לא נאמר שהמלמדים עושים אותם 'בראים' מהמחלות הסיווגיות של הפסיכולוגיה, אלא 'צדיקים'.

כאמור הפסיכולוגיה נותנת לכל איזה מידה קשה, כעזות ועצלות, שם וסיווג, (ואם כעס, הם אומרים שצריך לדאוג שלא יהיה לו סיבות לכעוס, במקום לדבר על פחיתות הכעס. ואם הוא אינו מוותר, הרי זה דבר טוב שהוא יודע לעמוד על שלו, וכן עוד חכמות על דרך זה) השקפה הזו עוצרת את המחשבה מלחשוב על הדרך הנכון, ועל העבודה הנכונה, של התעוררות הלב והרצון הטוב, במוסרים הקדושים, שעל ידיהם באופן טבעי וגם סגולי, מתחזק כוח הרצון הטוב, השכל והנשמה, וכוח היצר הטוב, ומתגבר על כל הנטיות הללו.

פרק ט – היחס אל יצר הרע

יש הבדל יסודי בין הגישה של התורה למידות רעות לבין הגישה של הפסיכולוגיה.

הגישה של חכמי הפסיכולוגיה, לענין יצר הרע היא.

א' קיים חלקים סותרים בנפש האדם דחף לעשות דברים למרות שהם רעים. ולעומתו ישנו המצפון שנדמה כאילו דומה ליצר טוב, ושכל האדם הוא האמצעי שתפקידו לנווט בין הניגודים הנ"ל (ומבחינתם הדרך להתיר את קצת מן האסור, ודרך התורה להתיר את המותר בלבד).

וחלק זה של ענין הדחף לרע, לכאורה דומה בכינויו ועניינו ליצר הרע.

ב' יש דברים שהאדם אינו נוהג כראוי, מצד נטיות שונות. כגון עזות ועצלות ועוד, והם מגדירים זאת כמחלות, והפרעות מסוימות, על ידי נתינת שמות סיווגים שונים, עד שרוב הגדול מהבעיות הרגילות מקבלים סיווגי מחלה, כאילו הוא חולה או בלתי מפותח בפרט מסוים.

הוי אומר את החלק הב' הם אינם מגדירים כיצר הרע.

דרך התורה שונה בשני החלקים.

החלק הראשון הנ"ל, דהיינו כוח הדוחף לרע, לפי התורה אינו כוח פשוט, כמו של בהמות, אלא יש כאן התמודדות ומאבק עם כוח טומאה הנקרא יצר הרע, שטן, ומלאך המות.

והחלק השני הנ"ל, היינו הנטיה למידה רעה אינו איזה מחלה צדדית, אלא הוא גם כן מכונה בשם יצר הרע, והיחס בהתאם.

דברים אלו בדיוק כותב הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל ב'איגרת המוסר' הידועה שלו. ר' ישראל מוכיח, שישנם בחז"ל שני מיני יצר הרע, האחד הוא מלאך, כמו שאמרו (בבא בתרא טז) הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות. והוא כוח טומאה המושך לדברים שליליים אף כאשר אין תאוה טבעית להם. ולעומתו יש כוח קדושה שהוא מלאך יצר טוב, כמו שאומרים בזמר 'יום שבת קודש הוא' מלאך טוב יספר שבחו ומלאך רע בעל כרחו יענה אמן. חז"ל אומרים (סוכה נב) יצר הרע צופה לאדם יום יום ומבקש המיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו. צריך לבקש עזרת שמים תמידית, במלחמה הזו, שהחובות הלבבות קורא לה המלחמה הגדולה.

והיצר הרע השני, הוא הגוף, שיש בו כוחות חומריים, המושכים לחומריות, לכל אדם ואדם כפי כוחותיו ונטיותיו המיוחדים. לעומת זאת יש כוח השכל והנשמה המושכת לרוחניות. וככל שמחזק את כוח הנשמה, מתמעט משיכת הגוף, ובזה מזדכך ומתעלה.

וכן לשון הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ג): אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם, וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו.

הרי שאת חלק שהפסיכולוגיה מכנה כסיווג ונטיה פלוגית, חז"ל קוראים לו גם כן בשם יצר הרע, בשם עוונות, ורשעות.

ונשאלת השאלה מה איכפת לנו שיש איזה שהוא הבדל בכינוי. אמנם יש לכך השלכות גדולות כי מחמת ההבדל הזה, נוצר הבדל גם בדרכי הטיפול.

שהרי אם אנו מתיחסים לדבר כמחלה, אנו יכולים להסתפק בטיפול של התרגלות בהיפך, או איזה כדור וכדומה.

אבל כאשר חז"ל מתיחסים לדבר כיצר הרע, הרי אנו לומדים שיש כאן כוח מסוים, ואם נטפל בו רק על ידי התרגלות אין הדבר מספיק, הוא כמו לטפל בסימפטום מבלי לטפל במחלה, כי השורש קיים, והוא ישוב ויחזיר את המצב הקודם.

וכאמור יש כאן שני שורשים של יצר הרע, כוח הטומאה הרוחני מלאך היצר הרע, וכוחות הגוף הם תכונות החומר.

ובהכרח עלינו לפעול להחליש את אותם שורשים.

הדרכים להתמודדות עם היצר הרע:

ומה הוא הדרכים להחליש את כוחות היצר הרע ממשיך רבי ישראל שם וכותב על פי חז"ל כמה דרכים.

אך שוב חשוב מאד להדגיש, כי באמת עוד לפני דרכי הטיפול, בעצם התיחסות חז"ל אל המידה הרעה, כיצר הרע, זה עצמו הכרזת מלחמה, הוקעת הדבר, והפיכתו למופקע, אשר השקפה זו גרידא כבר יש בה השפעה רבה על ההצלחה בפועל, ידיעה המשפיעה על המעשים, ועל השאיפות הפנימיים שלנו.

ולאידך גיסא כאשר מתיחסים אל עזות כאל 'עוצמה' או כל שאר כינויים מעניינים הניתנים למידות רעות רבות, מבית המאפה של הפסיכולוגיה, שאינה נותנת דבר מימד שלילי, ואולי עוד קצת

חיובי, הרי עצם ההשקפה הזאת כבר מקרבת אותנו בפועל אל אותה המידה הרעה.

ונחזור לדברי הגרי"ס סלנטר זצ"ל אשר עמד על יסודות דרכי הטיפול על פי חז"ל.

הטיפול הראשון הוא לימוד תורה בכללות, שהוא מסוגל להגביר כוח הרוחניות, תורה מגני ומצלי.

והשני והוא העיקר, הוא לימוד דיני התורה בנושא המדובר, אם במידה שהוא חלש בה, ללמוד מוסר והתעוררות בפחיתות הדבר, היינו דברי חז"ל והראשונים בענין זה. וכן בקיום הלכות שהוא נוטה להיות חלש בהם, כגון לשון הרע, משא ומתן באמונה (או צניעות בימינו) הרי הלימוד בדיני אותו ענין הוא הרפואה הטובה ביותר.

ואכן בבתי הספר של היראים, נותנים לבנות לעשות עבודות של חיבור ליקוט וכדומה, בנושאי מידה טובה זו, או אחרת, ורואים שדבר זה מכה שורשים, לטווח ארוך מאד.

והשלישי, כוח ההתבוננות והציור לראות מה יהיה בסופו, כמו ששלמה המלך מתאר בארוכה, על שדה איש עצל עברתי, והנה עלה כלו קמשנים כסו פניו חרלים וגדר אבניו נהרסה. ו'אחזה' אנכי, 'אשית לבי', 'ראיתי' 'לקחתי מוסר'. הרי מונה מספר לשונות של ראייה והתבוננות בציור חושי.

לעומת זאת מי שסבור שמדובר באיזה בעיה מסויימת הגורמת חוצפה עזות או עצלות כפי ההשקפה הפסיכולוגית (מדוע הוא חצוף כי הוא היפר, מדוע הוא עצל כי הוא בעיית קשב, ועוד כל מיני בעיות), הרי שיש לתת כדור או טיפול וזהו, מה שייך כלל למושג התעוררות. אבל כאשר מדובר כאן בכוח יצר הרע, יש כאן שורש, שיש להחליש את כוח ההשפעתו. הרי וודאי שההתעוררות

והשאיפות הטובות הבאות מלימוד המוסר, ומקדושת התורה, ומן ההתבוננות החושית, מגבירה באדם את יצר הטוב ואת כוחות הטובים.

(ולמרות זאת, זה אכן נכון שיש לאדם להתחשב עם נטיות טבעו, בדרכי החינוך, כמו שכתבו הגר"א ורבינו יונה על הפסוק חנוך לנער).

דרך התורה שהאדם נוצר על מנת לתקן את עצמו

ואילו עבודת המידות בשיטת הפסיכולוגיה מחזק מבחוץ חלש מבפנים מרגיל לפינוק, מונע מאדם את הרצון להשתנות בעצם, ובמקום זה עוזר לו איך להשאר עם הבעיה בשורש, ובכל זאת לא לעשות מעשים שאינם מקובלים בחברה.

עיקרון הגישה הפסיכולוגית היא נתינת טיפול נקודתי, איך להתמודד עם הקשיים והמצבים הקיימים, אך איננה פתרון יסודי.

כי היא כל כך מבינה את חולשתו, עד שהיא מקבלת אותם כעובדא, שצריך לקבל אותה, ולדעת איך מסתדרים עמה, ומשפרים אותה.

ומשום כך הטיפול אינו מביא אותו אפילו לאורח חיים תקין של אדם בריא, להיות אדם שביכלתו להכנע למי שצריך, אדם שיש לו אישיות חזקה מספיק שיהיה בכוחו לוותר על רצונו, לוותר לזולתו, אדם שיודע לקבל תוכחות לקבל ביקורת, ולקבל על עצמו לשפר את עצמו, איזהו גבור הכובש את יצרו. או אפילו גבורה מינמלית של לקום בבקר בזמן גם עם קצת עיפים.

וכמו כן שוללת ממנו השקפה בסיסית של יהדות איתנה, של נעשה ונשמע, לקבל שהתורה זה הוא חיוב והכרח, מצווה ועושה, בלי התחמקויות, תירוצים, ופינוקים.

בזמירות שבת אנו אומרים: 'ובאו כולם בברית יחד נעשה ונשמע אמרו כאחד ופתחו וענו ה' אחד, ברוך הנותן ליעף כוח'. מה הקשר בין סוף הקטע לתחילתו? אלא הביאור הוא שעלינו לקבל את התורה, ולהאמין שיכול נוכל להתגבר בעזרתו יתברך, גם אם נראה שלכאורה אין כוח.

זאת ועוד, הטיפול הפסיכולוגי גורם תלות במטפל, ובשיטה, שדווקא כך יצליח. גורמת שהוא לא יוכל לקבל ממחנכיו. ושלא יעשה תשובה על חטאיו לדוגמא אם ביזה את הוריו, כי יחשוב שהם אשמים. וממילא לא יגיע לתיקון המושלם של הבעיה.

המטפל מאלץ אותנו להאמין ולפתח תלות בחשיבת הפסיכולוגיה על החיים, שמביא חשיבה שונה מהשקפת התורה.

גם האיש המבוגר הפונה לפסיכולוג לשלום ביתו, המחשבה ללכת לפסיכולוג במקום לתקן את דרכו וביתו, גורמת לו לבלתי לתקן את דרכו, לשפר את עצמו, אלא לחיות עם הבעיות, אך בשורש הוא נשאר בחסרונותיו.

המסקנא היא כי עלינו לשוב לדרך ישראל סבא, לשמוע לקול עצת מחנכים שהשקיעו את ימיהם ולימודם בדברי חז"ל, וכדרכי בעלי המוסר.

אמנם בנוגע למחלת נפש, כאשר מדובר על הפרעות עמוקות, הוא לוקח את דבריהם רק כדבר זמני כטיפול למחלה, ויציאה מאותו תסביך, וגם בזה צריך שיהיה המטפל ירא שמים, כי כאשר הפסיכולוג מיעץ על יחסי האדם לזולת, הרי הוא מכניס את השקפתם לאורח החיים.

פרק י – בקשת עצות מהתורה הקדושה ודברי חז"ל

יש ללמוד מהתורה הקדושה את הדרך להתגבר על עצלות גאווה דרכי חינוך, ועוד.

ספר משלי מדבר הרבה בענינים אלו, ורוב ככל דבריו הוא דברים המבארים את פחיתות ההרגל הרע, או את מעלת ההרגל הטוב. הוי אומר עצם לימוד המוסר וההבהרה מה רע בהתנהגות זו, זה עצמו מטפל ועוקר את הבעיה.

יש בספר משלי גם פרטים מעשיים שונים, כגון על מה להעיר, ועל מה להעניש (משלי יט כה בפירוש הגר"א). הרב צריך לדבר בעוז (משלי יח כג בפירוש הגר"א). ולא יוכיח בדברים שהוא עצמו גרוע בהם (רבינו יונה על משלי יג ב). גם מילדים יש למנוע ליצנות ולשון הרע (רבינו יונה על משלי יג א), ובמשלי (כב י) 'גרש לץ' וזכורני מאחד המחנכים בנערותי, שאמר, שיש דברים שנכון לאיים או להעניש עליהם. אבל כאשר הילד מתלוצץ, אין זו דרך יעילה, כי הוא במצב שאינו מקבל, וכמו שאמרו חז"ל ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, בשעה כזו ראוי להענישו בהוצאה מהכיתה.

בשנת תשנ"א פגשתי את הרב אברהם בער ויספיש ז"ל משכונת כנסת, הוא היה 'מלמד' ותיק ומצליח כל ימיו בת"ת עץ חיים, ולימד כבר משנות תר"פ, נכנסתי אליו ימים ספורים לפני שחלה את חליו האחרון. בקושי עמדו לו כוחותיו לפסוע לאט, ולדבר בלחש. בכוחות אחרונים הוא הביא אותי עמו לחדר הספרים, ואמר לי, אני רוצה לומר לך עצה חשובה שתועיל לך בחיים.

אתה יודע שלפעמים מגיעים הביתה והארוחה עוד לא מוכנה, יש חמש דקות, לא חבל עליהם. לפעמים קשה לפתוח גמרא לרגע,

מה עושים, קח ספר משלי עם ביאור הגר"א, תפתח היכן שיפתח, תקרא דיבור אחד, ותתבונן, כי כל דיבור בספר הזה הוא לימוד נפלא, והוא פתח היכן שנפתח, וקרא. ואכן תמיד היה שגור על פיו של מלמד זה דברי חז"ל על מידות טובות.

חושבני שבעובדא זו באה לידי ביטוי החשיבה הנכונה של המלמדים של פעם, שהם עסקו תמיד בלימוד דברי התורה על עניני החינוך.

עוד נקודה אמר הרב ויספיש ז"ל ואף כתב איגרת להורים, חז"ל המלמדים אותנו על גודל החשיבות של **פת שחרית**, לענין הצלחת הלימוד.

בשביל להקשיב וללמוד היטיב צריך לדאוג לדרישות הגוף. ילד שבע, ילד שהלך לישון בזמן, ומגיע לחיידר רענן, ללא איחור, עם סדר ונקיון, הרי יש לו את האפשרות להתחיל את היום בנחת, יש לו אפשרות להיות מרוכז וללמוד.

אבל ילד שלא אכל פת שחרית או איזה דגן בביתו, וכל שכן אם איחר כך שהוא התחיל את היום בגערה, ובהיפך מרגיעה ויישוב הדעת, איך אפשר להעלות על הדעת שהוא יוכל להקשיב בשלימות? וגם אם יקשיב איך יוכל להחכים במצב כזה?

הגר"א כותב באיגרתו הידועה, שהלימוד לבנים צריך להיות בחבה ובנחת (והוא חוזר שם על מילת 'נחת' ארבע פעמים).

פרק יא – חינוך לחזקים

יש והמחנך סבור שעיקר פעולת החינוך נדרשת עבור אותם ילדים המתקשים, בעלי בעיות כאלו ואחרות, לקדם אותם, שיצליחו במשימות הנדרשות.

אבל ילד טוב, חלק, מה יש להשקיע בו, אין אלא לשמוח ולומר הלוואי שכולם יהיו כמותו.

אבל גם זה נובע מהשקפת הפסיכולוגיה, אשר ענין החינוך לדידהו הוא פתרון והתמודדות בבעיות.

אבל כאשר ענין החינוך הוא חיזוק היצר טוב נגד היצר הרע, חיזוק כוח השכל, אשר הזמן הטוב ביותר לכך הוא בגיל הילדות. דבר זה נוגע גם לחזקים, כי לכל אדם יש נסיונות בימי חייו, ומלחמת היצר תבא אליו גם כן. ולפיכך צריך לחזק אצלו את כוחותיו הטובים, והזמן הטוב ביותר הוא בימי הילדות והנערות, ורק כל הוא נבנה על יסודות הטובים. ולכן נדרשת השקעה של דברי יראת שמים ומוסר גם לחזקים.

וידוע שהסבא מסלובדקה השקיע בחזקים לא פחות מהחלשים.

ובאמת הוא גמרא מפורשת (מכות י"ב), שיש מצוה אף לייסר לפעמים את הבן, למרות שהוא לומד ומתנהג מאה אחוז.

וכן נאמר בפסוק (בתחילת ספר מלכים) על אבשלום בנו של דוד המלך, ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית. שאל הגר"ח מבריסק זצ"ל וכי אביו לא חינוכו חלילה. אלא שהיה כל כך טוב שלעולם לא היה צריך לגעור בו. נשאלת השאלה, אם כן מה החסרון כאן.

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

אלא מלמד אותנו הנביא - ממשיך הגר"ח - שבכל זאת גם אם
התנהגותו מצוינת ללא דופי, חובה גם אותו לגעור לפעמים.
וכנראה הטעם בדבר הוא כמו שביארנו.

פרק יב – תקשורת נכונה

בעית חוסר תקשורת של נער עם הוריו

האם בבעיה זו יש לילך לפסיכולוג, או יש לפעול בדרך אחרת.

מדוע, כי מי שהוא מומחה בתחום הפסיכולוגיה, הרי הוא מיוסד עליה, גם אם הוא מנסה לגלות בקיאות בכמה מאמרי חז"ל, הוא עדיין מבוסס ומאמין בפסיכולוגיה וכלליה, ובמקרה דנן פעולת הפסיכולוג קרובה לזלזול ביראת שמים, לזלזול בהכרת חובות התורה, בכיבוד הורים. דבר ראשון הוא מחפש אשמים, וכאילו הילד עצמו אנו אשם. בשעה שהוא המרדן, שעליו בעצם לשוב בתשובה, רק שבגיל בוגר נשאר לנו רק לשכנע) והדבר השני, שבעקבות מציאת האשם, הרי הוא מקבל פטור מחובות התורה כלפי האשם. וגם אם לא הגיע לידי כך, אך מה שברור שהפסיכולוג גורם לאבד אימון ברוב הוריו ומחנכיו, ומאז כל היום הוא מאשים את זה ואת זה, ונבוך לגמרי, והרבה פעמים מפתח תלות במטפל. והוא מכניס את השקפת הפסיכולוגיה אל היחס היומיומי שלו לזולת, שזה מנוגד לתורה הנותנת חובות גם בין אדם לחבירו, ולא עושים רק מה שנוח וכדאי לי.

(נבהיר שוב, שלילת הפסיכולוגיה במקרה זה, הוא מכיון שאנו עוסקים בילד בריא לחלוטין רק שהוא פיתח מרדנות חמורה, אבל במקרים של מחלות נפש דכאון, רדיפות, נערוון, וכיוצא, הטיפול הפסיכולוגי הוא בהשתחררות מהחסם החולני, והתסביך המסויים, ולהגיע למחשבה בריאה, וכאן יש הרבה פחות את הבעיה הנ"ל, ובזה אמרנו שאכן יש להזדקק לפסיכולוגיה/ פסיכאטריה, כמו שכל חולה הולך לרופא, וכמובן שיש להתיעץ היטיב בבחירת המטפל).

אמנם חובה להתייחס לבעיה מיידית, אבל יש לפתור אותה, אך ורק על ידי איש חכם עם לב טוב, אשר יקשיב לנער היטיב, עד שיביא אליו את ההכרה שהוריו יהיו מי שיהיו, הם האנשים הדואגים לטובתו יותר מכל החברים ויותר מכל האנשים עלי אדמות, והוא יצליח לשכנעו בכך (וכך ההורים יוכלו להמשיך להדריכו כל השנים או לכוונו אל מחנכים נאמנים), וכמובן שהוא גם יזכיר לו שבכל מקרה חייבים לכבד הורים וזה מעשרת הדברות, והוא מן החמורות. וכן עליו להקשיב לקשיי הילד היטיב מתוך דאגה כנה, וכאדם מבוגר עם נסיון חיים הוא יוכל לעזור לו ללא ספק, ולהוציאו מהקושי שנקלע אליו עתה, על ידי חכמת חיים פשוטה, ואמונה טהורה.

שמעתי על מעשה בהורים שילדם הפסיק ממש לתקשר עמהם. ואדם אחד ניסה להקשיב אל לבו, ולאחר שהתקרב אליו מבלי לדרוש ממנו דבר, אמר אותו איש לנער, משל לשני אוטובוסים שנוסעים זה ליד זה, היושב בראשון רואה מהחלון חבר קרוב אליו ממש לידו, והוא מרגיש קרוב אליו יותר מאל שאר בני האוטובוס שלו שהם בספסלים מרוחקים ממנו. אך בפרשת דרכים אוטובוס הזה פונה לכאן וזה פונה לכאן, והנה זה שהיה לידו נעלם כלא היה, ולא נודע מה יהיה עמו, ואלו שעמו באוטובוס הם ממשיכים אתו הלאה. וכך הוא בחיים, החברים כל אחד דואג לעצמו, ופתאום הוא עובר למקום אחר, ואחר כך שנים לא תראה אותו ולא תשמע עליו. אבל ההורים לעולם הם אתך, לעולם הם דואגים שיהיה לך הטוב ביותר, והם יעשו את כל מה שיוכלו ויותר מכך למענך, להיכן שתלך, את כל מאודו נותן אדם לילדיו, ומהנסיון הם יודעים מה טוב לך לעתיד שלך, לא כדאי לאבד את הדבר הטוב ביותר שיש לך בעולם, סבר וקיבל.

כן ידוע לי מקרה, באחד שהגיע לפי תהום, ולא הועילו עצות פסיכולוגים, ובסופו של דבר איש חם וטוב המנוסה בזה, לקחו אליו עד שהעלהו למסילה.

סיבות הבעיה

כאשר הבעיה כבר קיימת חשוב מה לעשות עכשיו, ולא כל כך חשוב מה ה'סיבה' שזה נהיה. אבל בכל זאת לא תמיד ההורים צריכים להאשים את עצמם, זה יכול להגיע מחברה רעה דהיינו חברים שהוא מדמיין שהם יסדרו לו מה שירצה. ובפרט למי שקשה עליו תלמודו והוא מתוסכל.

אמנם פעמים הרבה זה משום שההורים לא עשו את תפקידם או שלא עשו **ימין מקרבת** (ועל כך נתחברו עשרות ספרים), אבל יותר פעמים חוסר התקשורת הוא משום שאת **שמאל דוחה** לא עשו כפי שצריך, ולפעמים מותר להורים קצת להשתנות.

ונבאר, יש הורים שחושבים שהתפקיד שלהם זה **לסמן את הילד**, אם הוא טוב לומר שהוא טוב (ויש מעדיפים שהוא לא ישמע), ואם הוא רע לומר לו אתה רע, לבעוס ולקצוף, ואת כל הכאב האנוכי, על כך שיש להם בן לא טוב, הם מוצאים בזעמם, וזהו כל תפקידם לדעתם. ובדרך כלל במקרה כזה, כשהילד לומד עם האב, תמיד האב מוכיח לו שהוא לא יודע את הלימוד כמו שצריך, ואיך ירצה הבן ללמוד עם אביו.

אבל באמת התפקיד שלהם **לעשות אותו טוב**, כמו שכתוב על מלמדי תינוקות מצדיקי הרבים שעושים אותם צדיקים. ולכן הם צריכים לקרבו באהבה, ולסייע לו להתגבר, וגם אם מענישים ומכים אותו כדי להכריחו, צריך מיד לכוין את זה, לתת לו חשק ותכנית להיות טוב, ולומר שבאמת הוא רוצה להיות טוב, ובעצם

הוא טוב. אבל לכעוס ולקצוף גרידא זה מרחיק ולא מועיל, אלא מיד יש לומר לו שהנה תהיה טוב, ואף תקבל פרס וכו'. וכן בשעה שלומד עמו ורואה שאינו יודע טוב, אל ימהר להביכו ולדכאו, אלא מיד יסביר לו בנחת מה שחסר, כי המטרה זה לעשותו טוב. ואחר כך יברר מה אירע שהוא לא הבין, האם יש דברים בגוי, או משהו רגיל.

מצד שני, רק לפנק את הילד באהבה, ורק לכאוב בלב שהוא לא טוב, או רק לומר ולהסביר, והוא עושה מה שרוצה (כמו החינוך המתחדש), זה הרס נורא, ובסופו של דבר הילד גודל פרא, וגודל מתוסכל, וזו היא הסיבה העיקרית לחוסר תקשורת, כי התנוחה שכל הזמן אומרים לו, והוא לא מצליח לעמוד בה, רק מרחיק. פעמים רבות אצל כל ילד כמעט, אפילו בגיל שלוש, קורה שהוא אינו רוצה לשמוע ולקבל, אומרים ואומרים מבטיחים ומבטיחים ולא מועיל, היצר הרע בפעולה. זהו הזמן להעניש קצת ואף להכות (פעטשליה, לא ח"ו באכזריות) עד שהוא מרגיש מוכרח, והוא מקשיב, והוא בעצמו מרוצה מזה (בדרך כלל אפילו כמה רגעים אחר כך, הוא נהיה יותר רגוע) שהוא נהיה ילד טוב, וזה טוב לבריאות נפשו כמו שכתוב במשנה (שבת פ"ה) שלעגל קטן מניחים עול שיתרגל להכנע. ואין לדאוג שאם יעניש יתרחק, כי עונש שאינו על ידי מילים מבישות ומשפילות, אינו מרחק, בפרט שאחר כך מיד מדריכים אותו להיטיב.)

זכורני בילדותי הבוחן בת"ת (שהיה ת"ח עצום), שאל כל אחד שאלה, ומי שלא ידע הוא סייע בידו לענות, ואף אחד לא נשאר פעור פה ומבוויש (וידוע על מרן החזו"א זצ"ל שהקפיד מאד לא לבייש הנבחנים, וכן שמעתי על ראב"ד ירושלים מרן הגרי"י פישר זצ"ל, שנהג כך, שהרי נצטוינו לא להונות), הרי גם כשהבוחן עונה את התשובה, שניהם יודעים שהילד לא ידע כל כך, הכי זה לא

באר חכמת הנפש, ודרכי החינוך החיים

מספיק? ועוד שלפעמים הילד נזכר, וממשיך ורואים שהוא בן יודע. וכן כשהאב לומד עם בנו, אם הוא רואה שהילד לא יודע, הוא לא צריך לבייש אותו ולדכא אותו תוך כדי הלימוד. אלא האב ילמד אותו מיד מה שאינו יודע, ואחר כך יעוררו להקשיב יותר, או יקשיב לו ויברר מה מקשה עליו וכו', יבטיח לו וכו'.

מסקנת הדברים

הפסיכולוגיה (תרגום, תורת הנפש) חקרה את נפש האדם, בנוגע לכמה מיני דברים.

א. חלק מהחכמה הזו, עוסקת בקשיי לימוד תפיסה וזיכרון, ונותנת דרכי איבחון של קשיי למידה, קריאה, ודיבור. ודרכי טיפול בהם. נושא זה שייך לחינוך מיוחד, ולקלינאי, ולא לפסיכולוג כלל, וזה טוב ומועיל מאד לילדים המתקשים (עין חלק ב' פרק א').

לעומת זאת ילדים רגילים בחידר, לומדים עם השיטה הישנה, המצויינת להקניית הרגלי חזרות, עריכת שפתיים בקול, וחשיבה תוך כדי קריאה, ואולי עוד מעלות, שיש בהם קניני תורה, החשובים ללימוד התורה, אך זה נושא נפרד.

ב. פסיכיאטריה היא טיפול רפואי המשפיע על מוח האדם פיזית, למחלות נפש, כמו דכאון, אובססיה, רדיפה, חרדה, ובזה פשוט שהוא בגדר, פסיכולוגיה - תרופה.

ג. ה"פסיכולוגיה חברתית", (האמת שזה גם בין אדם לעצמו, בינו ליצריו, אך הם קוראים לכל זה 'חברתית') נגד זה אנו מדברים. והטיפוליים הנפוצים בנושא זה, הם שיחות מטפל מטופל (בלע"ז פסיכו-אנליזה), שהיא שיחה בין מטפל מטופל, בשיטה אותה המציא פ'. וכאמור היא דומה אבל שונה מדרך התורה, ועל זה אנחנו אומרים פסיכולוגיה- טריפה.

וכאן עמדנו על החילוק בין חולים לבריאים

בשיחות (פסיכו-אנליזה), משתמשים גם להוצאה מתסביכי נפש כמו דכאון וחרדות, שהם בגדר מחלה. כליווי לטיפול התרופתי, מטפלים במחלות אלו גם בשיטה פסיכואנליזה, דהיינו שיחות המטפל, תוך השפעה מאישיותו תוך שימוש בלמידת הנפש, גם הם כותבים שההצלחה תלויה במידת השפעת אישיות המטפל. כשזה בגדר מחלה, השיחות עוסקות בניתוח ועקירת מחלה, וזה אינו גרוע, מצד עצמו, וממילא כל שהמטפל מהמחנה החרדים אין לחוש.

אולם חובה לימנע מללכת אל מטפל חילוני, כי מכיון שהטיפול נעשה על ידי שיחות נפש, בהכרח הוא מעביר את השקפתו (והרי הוא פורק עול או משומד).

מאידך, כשמדובר בבעיות וקשיים של בריאים, הפסיכולוגיה לפי תומה, מחדירה ערכים זרים ומנוגדים לתורה, והעוסקים במקצוע בעצמם אינם שמים לב, לניגוד לתורה שיש בכך. ולפעמים הם שמים לב, אלא שאומרים לעצמם שאינו נורא, ובאמת הוא גרוע מאד.

ולפיכך כשנפגשים עם תלמיד עם בעיות משמעת, ועצלות, גאווה וכדומה חס וחלילה לגשת לפסיכולוג, כי דרכיה רעות, וכבר בתחילה הוא יקלף מדרכי עבודת ה', ויבטל את האמונה להצלחה על ידי עמל ותפלה, וגם בשיטתו הוא לא יצליח על ילדינו, מפני הניגודים, דהיינו שהוא מכיון לדרכים הפוכות ממה שהתורה מחדירה לנו יום יום, וכמו שנתבאר בפרקים הראשונים.

גם כשעוסקים בילדים קטנים, ויש ילד ביישן מדאי, זה לפעמים מגביל אותו, ויש לפתוח אותו בתרגילים שונים, הם קוראים לזה 'בטחון עצמי', ואמנם הכוונה להמעט הבושה המפריעה, אך ראוי

לקרא לזה 'התגברות על הבושה', וממילא ילמדוהו לפי המשמעות של מילה זו. או שמתנהג מוזר ובחוצפה, מלמדים אותו 'טאקט', היה ראוי לקרא לזה דרך ארץ (למרות שזה נשמע פחות מקצועי), כיבוד הורים ומורים, וללמד בהתאם לכללי המשמעות של מושג דרך ארץ. אמנם אצל קטנים שאין הרבה הבנה ההבדל קטן, אך הכללים האלו חודרים גם לגדולים, ונהפכים כאורחות חיים ומושגים בסיסיים.

ובפרט שיש בדבריהם בדרך כלל פגיעה חמורה בסמכות ההורים והמורים, עקב שהם אינם מכירים בכל דרך החינוך של התורה הקדושה.

ונבהיר שוב בבעיות של קשיי למידה וקריאה, שיטת המטפלים מצוינת.

בקשיים נפשיים בגדר חולי, בעיות קשות של כפיתיות חרדות דכאון וכדומה יש בחכמה זו דרך להתגבר על החולי, ועל המועקה, ויש ללכת לפסיכיאטר, וגם בדרכי פסיכולוגיה ושיחות נראה כי חלק זה מתאים לרפואת הנפש על פי התורה, וכמו שפתחנו.

פרק סיום

תגובת פסיכולוג על ג' הפרקים הראשונים:

המאמר ברור ואין מה להתוכח.

אך יש לי שאלה, הלא אחד מהעקרונות של פ' אבי הפסיכולוגיה, הוא שיש באדם 'חלק עליון השואף לטוב (בלשונו: סופר אגו, מצפון)'. ויש חלק תחתון השואף לרע (אגו). הלא זה נראה כמו ענין יצר טוב ויצר רע שמצינו בחז"ל?

(וזאת אומרת, הפסיכולוג טוען בצדק כי בלמדו פסיכולוגיה הוא לא ראה בה דבר המנגד לתורה, אדרבה אולי הם לקחו את זה מהתורה. והוא בעצם מתנצל ואומר, לא התכוונתי להתנגד לתורה, ואני תמה ומשתומם איך בא מאמר זה שניכרים דברי אמת, ואין מה להשיב, וטופח על פני, איך קרה הפלא הזה, שבשעה שהוא למד פסיכולוגיה הוא לא שם לב)?

תשובה והבהרה:

נחשוב רגע ונבין, מה הוא 'טוב' אצל פ' אבי הפסיכולוגיה. הרי איש זה היה אדם לא מאמין (חילוני, או גוי). טוב לדידו, הוא כלשונו: 'דרישות הסביבה'. כלומר, אל תפריע לזולת, ומצא חן בעיניהם.

ומה הוא טוב אצלנו: 'דאג לזולת' (כדין 'ואהבת'), ומצא חן בעיני אלוקים ואדם, קודם בעיני אלוקים אחר כך בעיני אדם.

אצלו אין עבודת ה', תורה ומצוות, ולא עבודת המידות.

וממילא כאשר הוא ממשיך לפתח כללים ודוגמאות, והוא ותלמידיו קובעים כללים (שאנחנו מקבלים אותם בטעות), הם

מובילים למסקנא שונה מדרכי התורה, וכמו שנוכחנו במאמרים הראשונים.

וזהו בדיוק הבעיה, אם לא שמים לב להבדל הקטן, במטרה שאליה שואפים להגיע, הרי בהמשך הפער גדל והולך.

וכאשר אנו עסוקים בחינוך ילדים ליסודות חיי יהדות הדברים חמורים, עלינו לקבל את דברי חז"ל "תורה בגויים אל תאמין" אנחנו צריכים להשתית את עבודת המידות על תנ"ך מסכת אבות ומשלי ומפרשיהם, ספרי מוסר וחסידות, ולא אלמן ישראל, ואין לחפש נוסחאות חדשות מהגויים, ואחר כך לנסות לתרץ אותם.

ספרים

מצויים בחנויות ספרי קודש ספרים שונים בחינוך אשר אין מקורם טהור כלל, ולמרות שמביאים לשונות מחז"ל ונתחברו על ידי אנשים נכבדים ממחנה הציבור החרדי הם מיוסדים על הפיכולוגיה הנכרית.

לא ננקוט שמות, אך נרמז כי יש ספר שמעודד נתינת עצמאות רבה לילד, ואינו מזכיר ענין ענישה כלל, וודאי שהוא נגד התורה.

יש ספר שמקדים בעצמו שיש חינוך מסורתי, ויש חינוך ידידותי ובסופו של דבר בכל הספר שולל למעשה את החינוך המסורתי.

ובנוגע לטענתו שעל כרחק יש שינוי בחינוך מהדורות הקודמים. עיין לעיל חלק ב' פרק ה', בשם גדולי ישראל שהבדל שייך רק במינון והתאמה, אך אין מקום להחלפת סוג השיטה, זאת התורה לא תהא מוחלפת.

ונציין ספרי חינוך שמיוסדים על דרך התורה, הרשימה חלקית מאד.

מסילות חיים בחינוך הרב פרידלנד זצוק"ל. **ספרי הרב פינקוס זצ"ל,** **ספר חכמת החינוך הרב ליפא זילברמן זצ"ל.** **ספרי הרב אליהו רוט זצ"ל.** **נתיב החנוך הרב זנר.**

והמיוחד מביניהם מבחינה פרקטית, שהוא מגיש פרטים רבים באופן מבואר ומפורט, באומנות פדגוגית מקצועית אשר כולה בשיטת האהבה הכנה, ושמאל דוחה וימין מקרבת, כדרך התורה. ואף זכה בהסכמות נלהבות מאד מגדולי ישראל הוא הספר **ביני לבני.**